

Dopady změn občanského zákoníku účinného od 1. 1. 2014 na občanská sdružení

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Ing. Milena Otavová, Ph.D.

Bc. Jana Zandlerová

Brno 2015

Děkuji vedoucí diplomové práce paní Ing. Mileně Otavové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, věcné připomínky a za ochotu a čas, který mi věnovala. Ráda bych také poděkovala své rodině za podporu, kterou mi po celou dobu zpracování této práce poskytovala.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Dopady změn občanského zákoníku účinného od 1. 1. 2014 na občanská sdružení**

vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 22. května 2015

Abstract

Zandlerová J.: Impacts of civil code changes effective since 1st January 2014 on citizen associations. Dissertation. Brno: Mendel University in Brno, 2015

This dissertation is focused on the impacts of new legal regulations concerning non-profit making organizations on citizen associations. The introductory part gives the old and the new legal regulations of non-profit making organizations. The next chapter describes the transformation method of citizen associations (now societies) to other legal forms. This is followed by the suggestion of criteria when the organizations decide on the change of legal form a part of which is a case study showing the differences in taxation of individual legal forms. The final part describes results of research of transparency of non-profit making sector. Discussion contains recommendations how to solve the problems connected with the new legal regulation.

Keywords

Citizen association, society, beneficiary association, institution, transformation of a society into other legal forms, criteria for making decision on transformation, tax conditions of individual legal forms, transparency of non-profit making sector, problems connected with new legal regulation.

Abstrakt

Zandlerová J. Dopady změn občanského zákoníku účinného od 1. 1. 2014 na občanská sdružení. Diplomová práce. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2015.

Tato práce je zaměřena na dopady nové právní úpravy neziskových organizací na občanská sdružení. V úvodní části práce je uvedena stará a nová právní úprava neziskových organizací. Následuje kapitola popisující proces transformace občanských sdružení (dnes spolků) na jinou právní formu. Na to navazuje návrh kritérií pro rozhodování organizací o změně právní formy, jehož součástí je i případová studie zobrazující rozdíly ve zdanění jednotlivých právních forem. V poslední části jsou popsány výsledky průzkumu transparentnosti neziskového sektoru. V diskusi jsou pak obsažena doporučení pro řešení problémů souvisejících s novou právní úpravou, resp. s transformací spolků na jinou právní formu.

Klíčová slova

Občanské sdružení, spolek, obecně prospěšná společnost, ústav, transformace na jinou právní formu, daňové režimy jednotlivých právních forem, transparentnost neziskového sektoru.

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíl a metodika práce	12
2.1	Cíl práce.....	12
2.2	Metodika.....	12
3	Legislativní úprava NNO do roku 2014	14
3.1	Občanská sdružení.....	15
3.2	Obecně prospěšné společnosti.....	18
3.3	Nadace a nadační fondy	20
3.4	Ostatní formy nestátních neziskových organizací.....	21
	Církev, náboženské společnosti a církevní právnické osoby	21
	Politické strany a politická hnutí.....	22
	Společenství vlastníků jednotek.....	23
	Veřejné vysoké školy	23
	Profesní komory	24
	Zájmová sdružení právnických osob	24
	Honební společenstva.....	24
4	Změny, které přináší NOZ	26
4.1	Změny v právní úpravě občanských sdružení	28
4.2	Nástupnické právní formy občanských sdružení	29
	4.2.1 Spolek	29
	4.2.2 Sociální družstvo	32
	4.2.3 Ústav.....	32
4.3	Status veřejné prospěšnosti dle nového občanského zákoníku.....	34
	Situace v zahraničí	36
5	Proces transformace občanských sdružení na jinou právní formu	38
5.1	Transformace na obecně prospěšnou společnost	38
5.2	Automatická změna sdružení na spolek.....	39

5.3	Transformace na ústav.....	41
5.4	Transformace na sociální družstvo	42
6	Kritéria pro rozhodování o budoucí právní formě občanských sdružení	44
6.1	Spolek.....	45
6.2	Obecně prospěšná společnost.....	45
6.3	Ústav.....	46
6.4	Případová studie.....	47
	Shrnutí výsledků případové studie	53
7	Úroveň transparentnosti neziskového sektoru	54
7.1	Vývoj počtu NNO v ČR v posledních letech	54
7.2	Transparentnost jihomoravských NNO.....	56
	Existence webových stránek, obtížnost vyhledání, aktuálnost informací.	56
	Definice poslání.....	57
	Zveřejnění složení orgánů či týmu zaměstnanců.....	59
	Transparentnost hospodaření organizací	59
	Zapojení dobrovolníků	59
	Výzva k dárcovství a zveřejnění dárců.....	60
	Sociální síť.....	61
	Celkové výsledky	61
8	Diskuse, návrhy a řešení	64
8.1	Problémy související s novou právní úpravou a návrhy jejich řešení	64
8.2	Diskuse	66
	Závěr	67
9	Literatura	70
9.1	Monografie.....	70
9.2	Internetové zdroje	71
9.3	Právní předpisy.....	73
	Seznam použitých zkratk	74

A	Bachmannova studie transparentnosti	76
B	Způsob a kritéria hodnocení transparentnosti NNO JMK	79

1 Úvod

Neziskový sektor má v každém velmi významnou úlohu. Neziskový sektor je tvořen jednotlivými neziskovými organizacemi s různým zaměřením, právní formou i mírou angažovanosti státu (státní x nestátní neziskové organizace). Úroveň neziskového sektoru je jedním z ukazatelů vyspělosti každé země. Česká republika prošla v posledních letech značně rozsáhlou rekodifikací soukromého práva. Za soukromé subjekty, jsou vzhledem ke své povaze, považovány také nestátní neziskové organizace. Účelem takovýchto organizací je zajišťování služeb, pomoci či podpory v oblastech, kde tyto potřeby není schopen zajistit trh ani stát. Zpravidla se činnost takovýchto organizací zaměřuje na poskytování sociálních služeb a pomoci zdravotně postiženým, na podporu kultury, umění, vzdělávání, náboženství a sportu, v neposlední řadě i na ochranu zvířat a životního prostředí. Z uvedeného je vidět, že neziskové organizace zasahují do mnoha oblastí lidského života. Soukromý charakter těmto nestátním neziskovým organizacím pak dává skutečnost, že na poskytování těchto veřejně či vzájemně prospěšných služeb se podílejí výhradně soukromé osoby bez přispění státu.

Rekodifikace soukromého práva se tedy dotkla i neziskových organizací. Změny, které tato rekodifikace neziskovému sektoru přinesla, jsou spojeny především se zavedením nového občanského zákoníku. Nový občanský zákoník přichází s novou terminologií a také nahradil či úplně zrušil řadu právních předpisů. Jako příklad lze uvést zákon o sdružování občanů, zákon o nadacích a nadačních fondech nebo zrušený zákon o obecně prospěšných společnostech. V rámci neziskového sektoru změny nejvýrazněji zasáhly občanská sdružení. Jak už jsem se zmínila, zákon upravující tyto organizace byl s účinností nového občanského zákoníku zrušen a s ním i označení občanské sdružení. Od ledna 2014 se z občanských sdružení automaticky staly spolky a jejich právní úpravu nyní nalezneme v novém občanském zákoníku. Občanská sdružení (dnes spolky) byla a ještě stále jsou v důsledku těchto změn nuceny přemýšlet o tom, jakou právní formu zvolí pro své další působení. Pokud by jim forma spolku, kterým se od roku 2014 staly, nevyhovovala, mají možnost rozhodnout se pro transformaci na jinou právní formu. Konkrétně měla občanská sdružení do konce roku 2013 možnost transformace na obecně prospěšnou společnost. Od roku 2014 pak mají možnost transformace na ústav nebo sociální družstvo. O těchto nových právních formách existuje řada publikací, článků a příspěvků. Nicméně s konkrétními vodítky, která by organizacím při rozhodování pomohla zjistit nebo alespoň naznačit, která z těchto možných právních forem bude pro danou organizaci pravděpodobně nejvhodnější, se už tak často nesetkáme.

Tak rozsáhle změny právních poměrů, k jakým došlo v oblasti soukromého práva v České republice, většinou vykazují určité nedostatky, které jsou odhalovány až s postupem času. Ani nový občanský zákoník a doprovodné předpisy nejsou bez chyby. Zavedení nového občanského zákoníku mělo do českých právních poměrů neziskových organizací přinést mimo jiné zvýšení transparentnosti neziskového sektoru. Nový občanský zákoník pracuje s pojmem veřejně prospěšná spo-

lečnost a konkrétní vymezení tohoto pojmu měl obsahovat zákon o statusu veřejné prospěšnosti. Nicméně tento zákon byl zamítnut a tak původní záměr zavedení tohoto institutu do českých právních poměrů v podstatě ztrácí význam.

2 Cíl a metodika práce

2.1 Cíl práce

Nový občanský zákoník přináší pro občanská sdružení řadu změn. Nejprve se v práci zaměřím na analýzu a následnou komparaci nové a původní legislativy upravující neziskové organizace. Dílčím cílem práce je pak popsat proces transformace občanských sdružení na jiné právní formy. Konkrétně se zaměřím na přiblížení automatické přeměny občanského sdružení na spolek, na transformaci občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost, ústav a sociální družstvo. Z těchto teoretických poznatků pak budu vycházet v dalších částech práce.

Hlavním cílem diplomové práce je na základě provedené analýzy změn, které přináší občanský zákoník navrhnout kritéria pro rozhodování občanských sdružení o transformaci na jinou právní formu. V návaznosti na navržená kritéria rozhodování pak identifikuji výhody a nevýhody jednotlivých právních forem a na konkrétním modelovém příkladě posoudím reálnost jejich aplikace.

V závěru práce se pak zaměřím na formulaci návrhů a doporučení při řešení problémů souvisejících s novou právní úpravou. Jako jedna z problémových oblastí bude v práci rozebrána i problematika statusu veřejné prospěšnosti a s ním související transparentnosti neziskového sektoru.

2.2 Metodika

Pro vypracování diplomové práce bude využita metoda deskripce, analýzy a syntézy, modelování, komparace, dotazování a logické vyvozování.

Před samotným zpracováním práce je nutné prostudovat dostupnou literaturu, internetové zdroje a právní úpravy vztahující se ke zvolenému. Vzhledem k řešené problematice bude pro vypracování použita převážně česká odborná literatura a internetové zdroje, nicméně budou využity i poznatky získané z několika zahraničních zdrojů. Stěžejním studijním materiálem pak bude hlavně zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Práce postupně přechází z literární rešerše do vlastní práce. V úvodní části bude na základě poznatků získaných studiem dostupné literatury metodou deskripce vymezen pojem neziskové organizace a následně budou blíže popsány právní formy nestátních neziskových organizací z pohledu legislativy upravující tyto organizace do konce roku 2013.

Následující kapitola se pak zabývá změnami, které neziskovým organizacím přináší nový občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014. V úvodu kapitoly bude uvedena komparace staré a nové právní úpravy a následně budou metodou deskripce uvedeny základní charakteristiky nových právních forem, které zavádí nový občanský zákoník. Konkrétně se jedná o spolek, ústav a sociální družstvo. Dále bude v kapitole řešena problematika zákona o statusu veřejné prospěšnosti, kdy bude nejdříve pomocí metody interpretace právních předpisů vymezen pojem veřejně prospěšný poplatník a následně na základě analýzy této oblasti bude metodou de-

skripce popsán účel zavádění tohoto statusu do českých právních předpisů a problémy, které jsou s jeho zaváděním spojeny. Součástí bude i popis situace v zahraničí.

Další kapitola se zaměří na proces transformace občanských sdružení na jinou právní formu. Metodou deskripce a interpretace použité literatury bude vymezen proces přeměny občanského sdružení na spolek, proces transformace sdružení na obecně prospěšnou společnost, ústav a sociální družstvo. V dalších částech práce se už sociálním družstvem nebudu dále zabývat, jelikož jeho právní úprava je velmi stručná a jde o oblast prozatím příliš nerozebíranou.

V následující kapitole budou v návaznosti na popsané možnosti transformace občanského sdružení na základě analýzy právních předpisů a následné syntézy navržena kritéria pro rozhodování občanských sdružení o budoucí právní formě. S pomocí těchto kritérií bude provedena komparace výhod a nevýhod jednotlivých právních forem, na něž se může občanské sdružení, resp. spolek transformovat. Součástí této kapitoly bude také modelový příklad konkrétní neziskové organizace, na němž bude prezentována aplikace navržených kritérií v praxi. Konkrétně budou na modelovém příkladu pomocí metody komparace demonstrovány rozdíly ve zdanění neziskových organizací zdaňujících v širokém, anebo naopak v úzkém základu daně.

V další kapitole práce bude proveden průzkum transparentnosti neziskových organizací v Jihomoravském kraji. Průzkum bude realizován na vybraném vzorku (133) organizací. Při výběru sledových organizací budou informace čerpány z databáze Asociace nestátních neziskových organizací Jihomoravského kraje. Předmětem analýzy budou webové stránky sledovaných organizací. Kvalita jednotlivých zveřejňovaných informací bude hodnocena přidělením určitého počtu bodů. Na základě získaných poznatků budou s využitím metody syntézy stanoveny celkové výsledky jednotlivých právních forem a následně i souhrnné výsledky za celý Jihomoravský kraj. Tyto výsledky pak budou prostřednictvím metody komparace porovnány s celorepublikovými výsledky uvedenými v Bachmannově studii zabývající se transparentností a veřejnou prospěšností neziskových organizací. A současně budou prostřednictvím metody dedukce zhodnoceny možné příčiny odlišností ve výsledcích. Způsob hodnocení a Bachmannovu studii uvádím v přílohách. Součástí této kapitoly bude také podkapitola mapující vývoj počtu neziskových organizací v letech 2012 až 2014.

V závěrečné části práce se budu zabývat problémy, s nimiž se občanská sdružení v důsledku nabytí účinnosti nového občanského zákoníku setkávají a budou navržena možná řešení. Informace pro tuto část práce budou získávány metodou dotazování. Jednotlivé neziskové organizace budou požádány o zodpovězení několika okruhů otázek. Odpovědi na otázky by mi měly říci, jak organizace vnímají novou právní úpravu a jaké problémy v souvislosti s jejím zavedením řeší, jedna část otázek je pak zaměřena i na transparentnost organizací vůči veřejnosti. Toto šetření provedu na vzorku neziskových organizací Jihomoravského kraje, konkrétně na členské základně Asociace neziskových organizací Jihomoravského kraje.

3 Legislativní úprava NNO do konce roku 2013

Tato úvodní část přibližuje jednotlivé právní formy neziskových organizací, s nimiž se lze setkat v právní úpravě účinné do konce roku 2013.

Ještě předtím je ale nutné seznámit se s tím, co si vlastně podpojmeme nezisková organizace představit. S různými definicemi pojmu „nezisková organizace“ nebo také „nevýdělečná organizace“ se lze setkat v řadě publikací zaměřených na neziskový sektor. Avšak tyto definice se často překrývají. Jako příklad lze uvést následující vymezení neziskových organizací:

- *„Organizace založená za účelem provozování činnosti ve prospěch toho, kdo měl zájem na jejím zřízení“.* (Růžičková, 2011, s. 6)
- *„Organizaci, která vznikla za účelem vykonávání veřejně prospěšné činnosti, nikoliv za účelem dosahování zisku“.* (Stejskal, Kuvíková, Maňátková 2012, s. 17)
- *„Hlavní charakteristikou neziskové organizace z ekonomického hlediska je zákaz rozdělovat zisk i majetek.“* (Hopt, Von Hippel, s. 60)

Definic je mnoho, ale v českých právních předpisech se nejčastěji odkazuje na zákon č. 568/1992 Sb., o daních z příjmů. Do konce roku 2013 byly za neziskové organizace považovány zejména:

- Zájmová sdružení právnických osob, pokud mají tato sdružení právní subjektivitu a nejsou zřízena za účelem výdělečné činnosti
- Občanská sdružení včetně odborových organizací
- Politické strany a politická hnutí
- Registrované církve a náboženské společnosti
- Nadace a nadační fondy
- Obecně prospěšné společnosti
- Veřejné vysoké školy
- Veřejné výzkumné instituce
- Školské právnické osoby podle zvláštního právního předpisu
- Obce
- Organizační složky státu
- Kraje
- Příspěvkové organizace
- Státní fondy
- Subjekty o nichž tak stanoví zvláštní zákon

Z hlediska charakteristických znaků neziskových organizací je nejčastěji využíváno vymezení neziskových vymezené Salomonem a Anheierem (1996, s. 3-4), podle nichž jde o organizace, které jsou:

1. Organizované (organized) – tzn., do určité míry institucionalizovány
2. Soukromé (private) – tzn., institucionálně odděleny od státní správy
3. Nerozdělují zisk (non-profit-distributing) – tzn., nerozděluje vytvořený zisk mezi své vlastníky či vedení organizace
4. Samosprávné (self-governing) – tzn., schopny samy řídit svou činnost
5. Dobrovolné (voluntary) – tzn., činnost organizace založena na dobrovolnosti

Další velmi často užívané dělení neziskových organizací je klasifikace NNO podle Rady vlády pro nestátní neziskové organizace, které rozlišuje následující organizace: (Stejskal, 2014, s. 20)

- nadace,
- občanská sdružení,
- nadační fondy,
- obecně prospěšné společnosti,
- organizační jednotky sdružení,
- evidované právnické osoby

Tento výčet zahrnuje pouze tzv. nestátní neziskové organizace. Konkrétně pak jde o právní formy nestátních neziskových organizací, s nimiž se lze setkat v právní úpravě neziskových organizací účinné do konce roku 2013. A právě těmito organizacemi se budu věnovat v následujících odstavcích této kapitoly.

3.1 Občanská sdružení

Občanská sdružení upravuje zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů. Dle tohoto zákona mají občané „*právo se svobodně sdružovat a nepotřebují k tomu žádné povolení státního orgánu*“.

Současně zákon o sdružování občanů (§ 1 odst. 3) vymezuje, že se nevztahuje na sdružování občanů:

- v politických stranách a politických hnutích,
- k výdělečné činnosti nebo k zajištění řádného výkonu určitých povolání,
- v církvích a náboženských společnostech.

Občanská sdružení jsou samostatnou právnickou osobou. Jejimi členy mohou být fyzické i právnické osoby. Ke vzniku sdružení dochází na základě registrace u MV ČR. Občanská sdružení nepotřebují k založení žádné povolení, jediné na co je ze strany státu dohlíženo, je požadavek, aby vnitřní předpisy nově vzniklého sdružení nebyly v rozporu se současnou právní úpravou. (Stejskal, 2012)

Návrh na registraci musí podat minimálně tři občané, s tím, že alespoň jeden z nich musí být starší 18 let. Tito navrhovatelé tvoří tzv. přípravný výbor občanského sdružení. Pro podání návrhu zákon vyžaduje, aby uvedli své osobní údaje (jméno, příjmení, rodné číslo, bydliště) a stanovili, kdo bude jménem výboru jednat. Součástí návrhu na registraci musí být i návrh stanov sdružení, které představují základní vnitřní předpis sdružení a to ve dvojím vyhotovení. Podle § 6 zákona o sdružování občanů musí být ve stanovách uveden:

- název sdružení (nesmí být zaměnitelný s názvem jiné již existující PO a musí obsahovat označení „občanské sdružení“ nebo zkratku „o. s.“,
- sídlo,
- cíl jeho činnosti,
- orgány sdružení včetně způsobu jejich ustanovení a určení orgánů a jedinců oprávněných jednat jménem sdružení,
- ustanovení o organizačních jednotkách, pokud budou zřízeny a budou jednat svým jménem,
- zásady hospodaření.

V případě, že nejsou zjištěny žádné nesrovnalosti, provede MV ČR do 10 dnů od zahájení řízení registraci sdružení a současně pošle zpět jedno vyhotovení stanov osobě jednající za sdružení. *„Vznik sdružení, název, adresu sídla a změny oznámí ministerstvo do sedmi dnů po registraci ČSÚ, který vede evidenci sdružení a oznámí novému sdružení jeho identifikační číslo.“* (Stejskal, 2012, s. 55) Dalším důležitým krokem ke vzniku sdružení je svolání členské schůze, kde proběhne schválení stanov a volba statutárních orgánů (do té doby jedná jménem sdružení přípravný výbor).

Občanská sdružení se zakládají z různých důvodů, ale vždy je to za účelem sdružení lidí, kteří sledují společný cíl či zájem.

Mezi občanská sdružení patří: (Růžičková 2011, s. 12)

- Odborové organizace
- Zahrádkáři
- Tělovýchovné jednoty
- Rybářské spolky
- Chovatelé
- Včelaři
- Český svaz žen
- Český červený kříž
- Obce
- Rada státních galerií

- Asociace muzeí a galerií
- Myslivecká sdružení a Český myslivecký svaz a dal.

Hospodaření občanských sdružení upravují obecné právní předpisy, cokoliv není v těchto předpisech upraveno, je uvést ve stanovách.

Co se týče financování, sdružení využívají k financování své činnosti různých zdrojů. Velmi důležitým zdrojem jsou členské příspěvky, dále dotace ze SR a místních rozpočtů, dary a podpory od nadací a v neposlední řadě i výnosy z vlastní činnosti. (Růžičková, 2011)

Organizace mohou vedle hlavní činnosti, za jejímž účelem bylo sdružení založeno, provozovat i tzv. vedlejší činnost označovanou též doplňková či hospodářská. Vedlejší činnost zahrnuje všechny činnosti, které nemohou být předmětem činnosti hlavní. Do této činnosti spadají např. i příjmy z reklamy či nájemného. Další činností, kterou může občanské sdružení vykonávat je podnikání, které nepatří ani do jedné z předchozích činností. Občanská sdružení mají možnost požádat si o vydání živnostenského oprávnění k výkonu podnikatelské činnosti, a zajistit si tak další zdroj příjmů. Nutné je ale upozornit, že tyto příjmy musí občanské sdružení využít výhradně k zajištění činnosti hlavní. Způsoby získávání prostředků by měly být vymezeny ve stanovách schválených při založení sdružení. Způsob financování či forma vedení účetnictví, které si sdružení zvolí, záleží pouze na něm. Odpovědnost za hospodaření pak nese předseda výkonného orgánu. (Stejskal, 2012)

K zániku sdružení dochází na základě rozhodnutí členů nebo Ministerstva vnitřní. Kromě zrušení sdružení, je také možné jeho sloučení s jiným sdružením, kdy dojde buď ke vzniku nového sdružení, nebo pokračuje pouze jedno ze sloučených sdružení a druhé zaniká.

Zákon o sdružování občanů neobsahuje podrobnou úpravu vypořádání majetkových vztahů při zániku OS. Proto se v těchto situacích postupuje podle obecné úpravy, kterou představuje zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. V občanském zákoníku je zánik PO upraven § 18 a následujícími. Dle §20 je nutné před zánikem PO provést její likvidaci, která se řídí příslušnými ustanoveními obchodního zákoníku. Postup likvidace by měl být navíc upraven již ve stanovách sdružení. Pro realizaci likvidace je nutné stanovit likvidátora, který může být pouze FO. Do funkce ho jmenuje statutární orgán sdružení. Jakmile vstoupí sdružení do likvidace, musí ke svému názvu povinně přidávat poznámku „v likvidaci“. Tato informace musí být navíc zveřejněna v Obchodním věstníku. (Stejskal, 2012)

Likvidace končí rozdělením likvidačního zůstatku nebo použitím prostředků z prodeje majetku k uspokojení věřitelů nebo převzetím majetku věřiteli k úhradě jejich pohledávek. Do 30 dnů po skončení likvidace podá likvidátor návrh na výmaz sdružení MV ČR.

3.2 Obecně prospěšné společnosti

Obecně prospěšné společnosti (dále jen OPS) představují zvláštní typ NNO. Je jakousi obdobou občanského sdružení, která je ale výrazně transparentnější než sdružení. Právní úprava obecně prospěšných společností není natolik volná, jako je tomu v případě občanských sdružení.

Činnost OPS je upravena zákonem č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech. Dle tohoto zákona (§ 2 odst. 1a) je obecně prospěšná společnost „*právníckou osobou založenou za účelem poskytování obecně prospěšných služeb za předem stanovených a pro všechny uživatele stejných podmínek*“. Pojem obecně prospěšné služby už tento zákon ale nedefinuje. Obecně prospěšné společnosti bývají zakládány především za účelem poskytování sociální a humanitární pomoci, dále v oblasti zdravotnictví, dále pro podporu kultury, ochrany zvířat nebo vědy a vzdělávání. (Růžičková, 2011; Rektořík a kol., 2010)

OPS může kromě činnosti hlavní provozovat i činnost doplňkovou či hospodářskou (může podnikat), ale na rozdíl od občanského sdružení se nesmí podílet na podnikání jiných osob. Podmínkou pro možnost provozování vedlejší činnosti však je, že prostředky získané touto činností budou využity výhradně na podporu činnosti hlavní a navíc tato vedlejší činnost nebude nijak ohrožovat poskytování obecně prospěšných služeb, za jejichž účelem byla společnost založena. (Rektořík a kol., 2010) Zákon o obecně prospěšných společnostech (§ 2 c) navíc přímo zakazuje, aby byl výsledek hospodaření obecně prospěšné společnosti rozdělen mezi zakladatele, členy orgánů společnosti ani zaměstnance.

Zakladatelem OPS může být fyzická i právnická osoba a ve zvláštních případech může být zakladatelem i stát nebo jeho složky (např. obce a kraje). Při založení dochází v první řadě k podpisu zakládací listiny (v případě jednoho zakladatele) nebo smlouvy (pokud je zakladatelů více). V obou případech musí být podpisy notářsky ověřeny. Zakladatelská listina musí obsahovat základní údaje, jako název, sídlo, identifikace zakladatelů, druh poskytovaných obecně prospěšných služeb, dále také identifikační údaje členů a majetkové vklady zakladatelů a další. Pokud by v zakladatelské listině nebyly všechny povinné náležitosti, byla by neplatná. (Rektořík a kol., 2010, s. 53) Po vytvoření zakládací listiny následuje podání návrhu na zápis společnosti do rejstříku OPS u příslušného krajského soudu. Společnost pak vzniká dnem zápisu do rejstříku.

Zaměříme-li se na vlastnická práva zakladatelů, tak zde jsou na rozdíl od občanských sdružení tato práva silně omezena a po registraci společnosti zanikají. Vliv zakladatele se pak prosazuje už jen zprostředkovaně přes jím jmenovanou správní a dozorčí radu a navržené personální obsazení managementu. (Jasanový, 1997)

Charakteristickým rysem účetnictví obecně prospěšné společnosti je oddělená evidence nákladů a výnosů souvisejících s jednotlivými činnostmi společnosti. OPS sleduje odděleně náklady vynaložené na hlavní činnost, náklady na doplňkovou činnost či hospodářskou činnost, náklady na správu a další náklady a výnosy. Výsledek hospodaření pak vždy celý převádí do rezervního fondu, který využívá ke krytí ztrát v následujících obdobích. (Růžičková, 2011) Pro OPS platí oproti jiným

právním formám mnohem přísnější pravidla v oblasti účetnictví a zveřejňování údajů o svém hospodaření. OPS mají ze zákona povinnost vést podvojně účetnictví, vydávat a zveřejňovat výroční zprávy o svém hospodaření a při splnění alespoň jedné z následujících podmínek jim vzniká i povinnost mít účetní závěrku ověřenou auditorem. Tuto povinnost mají OPS:

- které jsou příjemcem dotací či jiných příjmů z VR nebo od státního fondu a celkový objem těchto příjmů přesáhne v daném roce, za něž je závěrka sestavována 1 mil. Kč,
- jejichž výše čistého ročního obrátu přesáhla 10 mil. Kč,
- která nemá zřízenou dozorčí radu.

Co se týče financování činnosti OPS, tak tyto společnosti hospodaří na základě schváleného rozpočtu, který schvaluje správní rada. Při zajišťování své činnosti získává OPS finanční prostředky: (Rektořík a kol., 2010, s. 54)

- z dotací ze SR,
- z rozpočtu územní samosprávných celků,
- ze státního fondu,
- z příspěvků a darů od jiných FO a PO,
- z vlastní činnosti,
- z hospodářské činnosti.

K zániku OPS může dojít opět buď s likvidací, nebo bez likvidace a dochází k němu dnem výmazu z rejstříku obecně prospěšných společností. Zákon o OPS (§ 8 ods. 1) velmi detailně popisuje situace, kdy se OPS zrušuje:

- uplynutím doby, na kterou byla založena,
- dosažením účelu, pro který byla založena,
- dnem uvedeným v rozhodnutí správní rady o zrušení OPS,
- vnitrostátní fúzí nebo rozdělením,
- dnem uvedeným v rozhodnutí soudu o zrušení OPS, jinak, dnem kdy toto rozhodnutí nabude právní moci,
- prohlášením konkursu na její majetek.

Bez likvidace se OPS zrušuje stejně jako u občanských sdružení v případě spojení či splynutí s jinou OPS nebo rozdělením na jiné OPS. V ostatních případech dochází ke zrušení s likvidací. Ke zrušení OPS může dojít i na základě rozhodnutí soudu. Kromě soudu může OPS zrušit svým rozhodnutím i správní rada. Ta ale musí o svém rozhodnutí dva měsíce dopředu písemně informovat zakladatele. Přičemž zakladatel má právo tento proces rušení společnosti zastavit. (Stejskal, 2012, s. 67)

Stejně jako v případě občanského sdružení je nutné k provedení likvidace jmenovat likvidátora, což je úkol správní rady. V rámci samotné likvidace je prodán

pouze majetek potřebný na úhradu závazků společnosti. Po uspokojení všech věřitelů převede likvidátor likvidační zůstatek na jinou OPS určenou k jeho převzetí, zakladatelskou smlouvou. Pokud není taková společnost určena, je likvidační zůstatek nabídnut obci, v níž OPS sídlí. Pokud nemá obec o nabídnutý majetek zájem, přechází likvidační zůstatek do vlastnictví státu. Po skončení likvidace pak podává likvidátor do třiceti dnů návrh na výmaz z rejstříku a ke dni výmazu pak OPS zaniká. (Růžičková, 2012; Stejskal, 2012)

3.3 Nadace a nadační fondy

Právní úprava nadací byla do konce roku 2013 zajištěna zákonem č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech. Tento zákon vymezuje nadace a nadační fondy jako tzv. účelová sdružení majetku, zakládaná k dosahování obecně prospěšných cílů. Tyto organizace bývají zaměřené především na humanitární, sociální, environmentální, kulturní, vědecké, tělovýchovné a jiné aktivity. (Stejskal, 2012, s. 71) Nadace a nadační fondy mají povinnost uvádět ve svém názvu označení „nadace“ či „nadační fond“.

Dle zákona o nadacích a nadačních fondech (§ 2) tvoří majetek nadace nadační jmění a ostatní majetek nadace. Tento majetek společně s výnosy z nadačního jmění nadace využívá k pro plnění účelu, za kterým byla založena. Pod pojmem nadační jmění se rozumí souhrn peněžních i nepeněžních vkladů a nadačních darů zapsaných v nadačním rejstříku. Nadační fond využívá celý tento svůj majetek pro zajištění dosažení účelu, jež byl předmětem jeho založení. (Stejskal, 2012)

Majetek nadace či fondu může být využit pouze k účelům stanovených v nadační listině či statutu nadace. Zákon zakazuje jeho využití k podnikání.

Jak uvádí Stejskal (2010) „nadace a nadační fondy shromažďují finanční a nefinanční dary a přerozdělují je FO nebo PO podle svého poslání, a to na výkon obecně prospěšné činnosti.“ Tyto poskytnuté prostředky jsou účelově vázány a jejich správnost je kontrolována ze strany správce nadace. V případě, že osoba, které nadace poskytla příspěvek, ho nevyužije na účely, na které jí byl poskytnut, musí příspěvek vrátit. Celková hodnota nadačního jmění nesmí být po celou dobu existence nadace nižší než 500 000 Kč. (Rektořík a kol., 2011)

Zřizovatelem nadace může být jakákoli FO či PO. Ke zřízení dochází písemnou smlouvou uzavřenou mezi zřizovatelem nebo zakládací listinou, v případě že je zřizovatel pouze jeden a také může být založena závětí. V případě smlouvy je nutné, aby byly podpisy zřizovatelů ve smlouvě úředně ověřeny a závět' či zakladatelská listina musí být pořízena v podobě notářského zápisu. Všechny zmíněné zřizovací dokumenty se označují jako „nadační listina“. Nadace či nadační fond pak vzniká dnem zápisu do nadačního rejstříku. K zápisu dochází na základě návrhu na zápis, který podává zřizovatel nadace, popř. vykonavatel závěti. Do 30 dnů od vzniku nadace či fondu musí vydat řídicí orgán nadace statut nadace nebo nadačního fondu, který musí mimo identifikačních údajů obsahovat také podmínky pro poskytování nadačních příspěvků. (Stejskal, 2012)

Nadace či nadační fond zaniká ke dni výmazu z rejstříku. Zániku předchází jejich buď zrušení s likvidací, nebo bez likvidace (přechází-li majetek nadace v důsledku sloučení na jinou nadaci či nadační fond). Nadace či nadační fond se zrušují: (Růžičková, 2011)

- dosažením účelu, pro něž byly zřízeny,
- sloučením s jinou nadací,
- rozhodnutím soudu o zrušení,
- rozhodnutím o úpadku případně zamítnutím konkurzu pro nedostatek majetku na úhradu insolvenčního řízení.

Opět jako v předchozích případech je nutné pro provedení likvidace stanovit likvidátora, kterého většinou jmenuje správní rada nadace či fondu. V rámci likvidace je zpeněžen pouze majetek nutný pro uspokojení závazků nadace či nadačního fondu. Pokud nadační listina neobsahuje informace, na koho bude po ukončení likvidace převeden likvidační zůstatek, nabídne ho likvidátor nejprve nadaci či fondu, které byly založeny za stejným či podobným účelem. V případě, že ho tato nadace či fond odmítnou, je likvidační zůstatek nabídnut ostatním nadacím prostřednictvím oznámení v celostátně rozšiřovaném deníku, následně obci a pokud ani ta neprojeví o zůstatek zájem, přechází likvidační zůstatek na stát. (Stejskal, 2012)

3.4 Ostatní formy nestátních neziskových organizací

Církvě, náboženské společnosti a církevní právnické osoby

Církví a náboženskou společností je dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně, nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovních služeb. (Stejskal, 2012)

Postavení a fungování církví a náboženských společností upravuje zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Jsou to právnické osoby, které vznikají dnem registrace na Ministerstvu kultury ČR. Návrh na registraci podává tzv. přípravný výbor, který tvoří nejméně 3 fyzické osoby starší 18 let. Registrací církvě získávají oprávnění vykonávat náboženskou a další činnost a právo získávat prostředky ze SR. (Rektořík a kol., 2010)

Církvě mohou vedle hlavní činnosti vykonávat i podnikatelskou činnost, přičemž zisk z podnikání mohou využívat pouze ke krytí výdajů hlavní činnosti. V rámci hlavní činnosti není žádný úkon zpoplatněn, ale mají charakter kostelních sbírek a dobrovolnosti. (Růžičková, 2011) Hospodaření církví je upraveno zákonem č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Dle tohoto zákona mají zástupci církví povinnost sestavovat rozpočty

a závěrečné účty a předkládat je ke schválení Státnímu úřadu pro věci církevní, navíc musí sestavovat a zveřejňovat výroční zprávu.

Příjmy církve a náboženské společnosti jí plynou z výnosů z vlastního majetku, z církevních sbírek, ze státních dotací, a v podobě darů od PO a FO, případně ještě z dědictví, ale také příjmy z podnikání či jiné výdělečné činnosti. (Pelcl, 2012)

K zániku církví a náboženských společností dochází zrušením registrace u MK ČR. Po zrušení musí proběhnout likvidace. Likvidací zanikají všechny církvi zřízené evidované církevní právnické osoby. Registrované církve či náboženské společnosti zajikají dnem výmazu z příslušného rejstříku.

Politické strany a politická hnutí

Politické strany a politická hnutí jsou upravena zákonem č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích. Dle tohoto zákona (§ 1) mají občané právo se sdružovat v politických stranách a v politických hnutích. Toto právo umožňuje, aby se občasně mohli podílet na politickém životě společnosti, zejména jim to umožňuje zakládat zákonodárné sbory a orgány vyšších územních samosprávných celků a orgány místní samosprávy.

Politické strany a hnutí jsou dobrovolným sdružením vždy jen fyzických osob starších 18 let. K založení politické strany či hnutí není nutný souhlas státu, strany se musí pouze registrovat u MV ČR. Dohled nad činností pak zajišťují krajské soudy. Návrh na registraci předkládá přípravný výbor, který ho musí doložit peticí minimálně 1000 lidí s žádostí na založení strany a stanovami, jejichž obsah je vymezen zákonem. Stanovy mimo jiné vymezují strukturu a řízení politické strany či hnutí a musí obsahovat orgány včetně orgánů statutárních, rozhodčích a revizních, způsob jejich ustavování a vymezení jejich oprávnění.

Politické strany a hnutí odpovídají za své závazky celým svým majetkem, ale členové za závazky strany neodpovídají, ani neručí. Politické strany a hnutí mají zákonem zakázané vlastním jménem podnikat. Mohou však založit obchodní společnost nebo družstvo nebo být společníkem již existující obchodní společnosti, pokud jsou předmětem činnosti těchto společností zákonem vymezené činnosti jako vydavatelství, nakladatelství, televizní a rozhlasové vysílání, pořádání kulturních a společenských akcí a další. Strana a hnutí mají povinnost každoročně předkládat Poslanecké sněmovně výroční finanční zprávu. (Rektořík a kol., 2012)

Finanční prostředky strany získávají z členských příspěvků, z plateb sátu podle získaného počtu poslaneckých mandátů. Významným zdrojem financování politických stran jsou také dary. Jejich poskytování je ale do jisté míry omezeno. Zákon o politických stranách upravuje postup jejich poskytování, kdy v případě daru nad 50 000 Kč musí být písemná forma darovací smlouvy, která musí mít formu darovací poukázky. Navíc politické strany a hnutí nesmí přijmout dar a bezúplatná plnění z tzv. veřejných rozpočtů. (Růžičková, 2011)

K zániku politické strany či hnutí dochází dnem výmazu ze seznamu stran a hnutí. Zániku předchází zrušení, kdy se podle zákona strana či hnutí zrušují na základě vlastního rozhodnutí nebo rozhodnutí soudu a v případě, že strana nepředloží Poslanecké sněmovně výroční finanční zprávu ve stanovené lhůtě.

Společenství vlastníků jednotek

Specifickým znakem této neziskové organizace je, že nevzniká na základě dobrovolného práva sdružování, ale vzniká automaticky ze zákona v okamžiku, kdy je nemovitost rozdělena na bytové jednotky a nebytové prostory. Právní úpravu nalezneme v zákoně č. 103/2000 Sb. Dle tohoto zákona může společenství nabývat práva a zavazovat se výhradně ve věcech spojených se správou, provozem a opravami společných částí domu. Zákon upravuje také vznik společenství, k němuž dochází v domě s nejméně pěti jednotkami, z nichž alespoň tři jsou ve vlastnictví tří různých vlastníků. Zapisuje se do rejstříku společenství vlastníků jednotek.

Nejvyšším orgánem společenství je shromáždění vlastníků jednotek a výkonným orgánem je výbor společenství, který musí mít minimálně tři členy. Statutárním orgánem je výbor nebo pověřený pracovník. Minimálně jednou ročně se musí konat shromáždění společenství, které je schopné usnášení jsou-li přítomní vlastníci jednotek, kteří mají většinu hlasů, aby bylo usnesení přijato, musí souhlasit nadpoloviční většiny přítomných vlastníků. (Stejskal, 2012)

Financování je určeno stanovami. Společenství zaniká dnem zániku domu či spoluvlastnictví vlastníků jednotek nebo stane-li se vlastníkem všech bytových i nebytových jednotek jeden vlastník.

Veřejné vysoké školy

Veřejné vysoké školy jsou upraveny zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách. Vysoké školy jsou právnickou osobou, uskutečňují akreditované studijní programy a programy celoživotního vzdělávání. Jsou různé typy vysokých škol, jednak rozlišujeme vysoké školy univerzitního i neuniverzitního charakteru a ty se ještě dále dělí na veřejné, soukromé a státní v závislosti na tom, kdo je zřizuje. Nestátní neziskovou organizací je pouze veřejná vysoká škola.

Veřejné vysoké školy jsou zřizovány a současně rušeny zákonem a mají povinnost registrace na MŠMT. Organizaci a činnost veřejné vysoké školy i postavení členů akademické obce upravují její vnitřní předpisy. (Kočí a kol., 2012) Státní orgány mohou zasahovat do činnosti školy jen na základě a v mezích zákona způsobem zákonem stanoveným. Co se týče hospodaření, tak veřejná vysoká škola každoročně sestavuje svůj rozpočet, který musí být vyrovnaný. Škola vlastní majetek potřebný k činnostem, pro které byla zřízena. Tímto majetkem jsou věci, byty, nebytové prostory, práva a jiné majetkové hodnoty. Nakládat s majetkem může pouze rektor a osoby uvedené ve statusu školy. (Růžičková, 2011) Vedle hlavní činnosti ho může svůj majetek využívat i k vykonávání doplňkové činnosti, která na hlavní činnost navazuje. Doplňková činnost však nesmí ohrozit kvalitu hlavní činnosti. Hospodaření a vnitřní správu veřejné vysoké školy řídí kvestor.

Finanční zdroje veřejné vysoké školy tvoří dotace ze SR, poplatky spojené se studiem, výnosy z majetku, jiné příjmy ze SR, státních fondů a rozpočtů obcí, výnosy z doplňkové činnosti a příjmy z darů a dědictví. (Rektořík a kol., 2010)

Profesní komory

Profesní komory jsou právnické osoby, které povinně sdružují osoby určitého povolání. Tyto komory mají ze zákona právo rozhodovat o právech a právech chráněných zájmech či povinnostech členů komor. U některých povolání je členství v profesních komorách povinné (např. lékaři, advokáti, atd.), což je jakou si zárukou, že poskytují kvalitní služby. (Rektořík a kol. 2010)

Každá komora má své vlastní zákony, v nichž si upravuje postavení a činnost členů komor a jejich orgány. Výkonným orgánem je představenstvo, které volí předsedu komory. V ČR působí např. Komora certifikovaných účetních, Česká lékařská komora, Komora soudních znalců ČR, Česká advokátní komora, Exekutorská komora, Komora daňových poradců, Komora auditorů, Stomatologická komora a další. (Stejskal, 2012)

Zájmová sdružení právnických osob

Právní úpravu těchto osob nalezneme v zákoně č. 40/1946 Sb., občanský zákoník. Občanský zákoník (§ 20f) uvádí, že „*právnické osoby mohou vytvářet tato zájmová sdružení právnických osob k ochraně svých zájmů či k dosažení jiného účelu.*“ Za nesplnění svých povinností odpovídá sdružení svým majetkem.

K založení dochází na základě písemné zakladatelské smlouvy nebo schválením založení sdružení na ustavující členské schůzi, o čemž se sepíše zápis. Jak uvádí Kočí a kol. (2012) ke smlouvě nebo zápisu o ustavující členské schůzi musí být přiloženy stanovy a určení osob oprávněných jednat jménem sdružení, jež schválí zakladatelé nebo ustavující schůze. Právní způsobilosti pak nabývá zápisem do registru sdružení, vedený u příslušného krajského úřadu. Návrh na zápis podává osoba zmocněná zakladateli nebo ustavující členská schůze. K návrhu musí být přiložena zakladatelská smlouva či zápis z ustavující členské schůze a stanovy.

Ke zrušení dochází na základě dohody zřizovatelů, uplynutím doby, na níž bylo zřízeno, dosažením stanoveného cíle či rozhodnutím statutárního orgánu. V případě, že jmění sdružení nepřechází na právního nástupce je vyžadováno, aby zrušení předcházela likvidace. Po jejím skončení likvidátor jménem sdružení podá návrh na výmaz sdružení z registru a sdružení pak tímto výmazem zaniká. (Kočí a kol. 2012)

Honební společenstva

Honební společenstva jsou dle zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti právnickou osobou, jejímiž členy mohou být pouze vlastníci nebo spoluvlastníci honebních pozemků. Vzniká na základě návrhu přípravného výboru a podléhá registraci na Ministerstvu životního prostředí, které mu přidělí identifikační číslo a oznámí to ČSÚ. K návrhu na registraci se připojuje zápis z ustavující valné hromady a stanovy.

Hlavním předmětem činnosti společenstva je přímý výkon práva myslivosti ve společenstevní honitbě na pozemcích ve vlastnictví členů společenstva. Práve myslivosti je dle zákona o myslivosti rozumí souhrn práv a povinností zvěř chránit,

cílevědomě chovat, lovit, přivlastňovat si ulovenou zvěř nebo nalezenou uhynulou zvěř a k tomu v nezbytné míře užívání honebních pozemků. (Boukal, 2009)

Společenstvo odpovídá za své závazky celým svým majetkem. Zákon vymezuje druhy příjmů společenstva, jsou jimi příjmy z využití a z pronájmu společenstevní honitby aj. Nejvyšším orgánem je valná hromada, ta volí honebního starostu, který pak zastupuje společenstvo navenek. Navíc v případě, že má společenstvo více než deset členů, volí se honební výbor. Společenstvo zaniká dnem výmazu z rejstříku. (Stejskal, 2012)

4 Změny, které přináší NOZ

Česká republika prošla v posledních letech rozsáhlým procesem rekodifikace soukromého práva. V rámci této rekodifikace bylo přijato několik nových zákonů. Nejvýznamnějším z nich je Nový občanský zákoník, který nahrazuje několikrát novelizovanou právní úpravu z roku 1964, která již nevyhovovala současným poměrům a navíc byla velmi roztříštěná. Nový předpis na tyto nedostatky reaguje a jeho hlavním cílem je modernizace a sjednocení většiny právní úpravy soukromého práva do jednoho předpisu. (Tomaščáková, 2013)

Nový občanský zákoník je založen na svobodě člověka. Důraz je kladen především na autonomii lidské vůle, tzn., vychází z hesla vše je dovoleno, co není zakázáno. Z toho vyplývá, že v první řadě jsou ustanovení zákoníku dispozitivní (tzn., je možné se od nich odchýlit) s výjimkou těch, které porušují dobré mravy, veřejný pořádek, právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti. (Hulmák, 2012) Na druhou stranu s větší svobodou souvisí i větší odpovědnost za vlastní činy.

Změny, které rekodifikace přinesla, se samozřejmě dotkly i neziskového sektoru. Mezi nejvýznamnější změny, které přináší nový občanský zákoník pro stávající nestátní neziskové organizace, patří: (Šebesta, 2013)

- nové vymezení subjektů soukromého práva (korporace, fundace, ústavy),
- nutnost přizpůsobit vnitřní poměry NNO nové právní úpravě (statut, stanovy, název, atd.),
- definice pojmu veřejná prospěšnost,
- zrušení možnosti zakládat OPS,
- automatická přeměna občanských sdružení na spolky,
- možnost transformace spolků a obecně prospěšných společností na jinou právní formu.

Významnou změnou, kterou nový občanský zákoník přináší je nové vymezení právnických osob. Ty jsou nově rozděleny na tři základní typy:

- korporace,
- fundace,
- ústavy.

Pod pojmem **korporace** rozumíme subjekty, které se vyznačují osobním prvkem, tzn., jsou založeny na členech či společnících. Bez nich nemůže existovat. V rámci neziskového sektoru řadíme mezi korporace spolky (dříve občanská sdružení).

Fundace jsou naopak založeny na věcném prvku. Jejich podstatou je majetek vyčleněný na konkrétní účel. Tento majetek je pak na základě podmínek vymeze-

ných zákonem rozdělován jiným osobám. Za fundace jsou z neziskových organizací považovány nadace a nadační fondy.

V případě **ústavů** je nakombinován jak věcný tak osobní prvek. Ústavy jsou založeny za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky, k čemuž využívá své osobní a majetkové složky. Rozdíl oproti předchozím právníkům osobám je však v tom, že není vymezen účel použití majetku a ústav nemá ani členy, ale výhradně zaměstnance. (Stuchlíková, Komrsková, 2013)

V rámci rekonstrukce neziskového sektoru byly s novou právní úpravou zrušeny některé zákony. Patří mezi ně:

- zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, ve znění pozdějších předpisů,
- obsahová část zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, ve znění pozdějších předpisů.

Veřejné rejstříky

Společně s NOZ jsou od ledna 2014 účinné také další tzv. doprovodné předpisy, které na něj navazují. Jedním z nich je zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (dále jen ZoVR), který zavedl společnou úpravu pro všechny rejstříky. Hlavním cílem tohoto zákona je usnadnit soudům zápisy do rejstříků a odstranit tak zbytečné formální překážky a časové prodlevy při zakládání korporací. (Macek, 2014) Veřejné rejstříky vedou rejstříkové soudy. ZoVR rozlišuje veřejné rejstříky na:

- spolkový rejstřík,
- nadační rejstřík,
- rejstřík ústavů,
- rejstřík společenství vlastníků jednotek,
- obchodní rejstřík,
- rejstřík obecně prospěšných společností.

Tyto rejstříky jsou upraveny jednak společnými ustanoveními, a pak každý jednotlivě. Zásadní změnou je, že zákon také nově umožňuje zápis do veřejného rejstříku notářem za předpokladu splnění zákonem vymezených podmínek. Navíc mnohem přísněji postihuje nesplnění povinnosti předložení listin soudu, výše maximálně možné pokuty se zvyšuje na 100 000 Kč. Co se týče přístupnosti, údaje v rejstřících jsou veřejně přístupné a je možné pořizovat z nich výpisy. Každý si tak může ověřit údaje o organizaci, s níž jedná, mimo jiné hlavně to zda vůbec existuje a kdo je oprávněn k zastupování společnosti. Je-li to však ve veřejném zájmu, mají rejstříkové soudy možnost u některých právnických osob (ne u obchodních korporací) zablokovat veřejnosti přístup k údajům o členech orgánů a sídle zapsané osoby. Zapsaná osoba má nově také možnost nechat do rejstříku zapsat vedle zákonem

předepsaných údajů i další informace. Každá zapsaná osoba je povinna bez zbytečného odkladu hlásit změny v zapsaných údajích. Přičemž nesplnění této povinnosti je spojeno s odpovědností za škodu tím způsobenou. (Macek, 2014)

ZoVR podrobně vymezuje, jednak údaje které musí osoby do rejstříku nechat zapsat a současně i konkrétní listiny, jež musí být uloženy ve sbírce listin. S velkou pravděpodobností bude v rejstříku časem uváděn i přiznaný status veřejné prospěšnosti. Nicméně v současné době není k dispozici odpovídající právní úprava pro určení tohoto statusu. Do budoucna lze také předpokládat, že neziskové organizace budou stejně jako obchodní korporace povinny zveřejňovat ve veřejných rejstřících své roční účetní závěry.

Návrh na zápis do veřejných rejstříků lze podávat pouze na tzv. inteligentním formuláři. Tento formulář se vyplňuje online přímo na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR. Osoba podávající návrh musí vyplněný vytisknout, nechat úředně ověřit podpisy navrhovatelů a společně s listinami dokládajícími zapisované skutečnosti doručit místně příslušnému soudu. (Tomaščáková, 2014) Formulář lze odeslat také v elektronické podobě, v takovém případě musí být opatřen uznávaným elektronickým podpisem nebo odeslán prostřednictvím datové schránky osoby, která návrh na zápis podává.

Do konce roku 2014 byly neziskové organizace povinny za zápis i změny ve veřejných rejstřících uhradit příslušný poplatek. Nicméně dne 29. prosince 2014 vyšel ve Sbírce zákonů dlouho očekávaný zákon č. 335/2014 Sb., kterým se mění zákon o soudních poplatcích č. 549/1991 Sb. Počínaje tímto dnem jsou neziskové organizace osvobozeny od povinnosti platit soudní poplatky. Důležité je však upozornit, že platnost této nové úpravy je omezena na 18 měsíců. Počítá se s tím, že do té doby by měl otázku soudních poplatků pro neziskové organizace vyřešit zákon o statusu veřejné prospěšnosti.

4.1 Změny v právní úpravě občanských sdružení

S účinností od 1. 1. 2014 se právní poměry občanských sdružení založených podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů řídí novým občanským zákoníkem. Odborníci i zástupci neziskového sektoru tuto změnu vítají, jelikož stará právní úprava vykazovala značné nedostatky. Na základě analýzy staré i nové právní úpravy s nimi nelze než souhlasit. Stará právní úprava byla značně roztříštěná a ani neobsahovala mnoho důležitých ustanovení, o která by se občanská sdružení mohla opřít (např. vymezení členských práv, ustanovení pro vnitřní organizaci, ustanovení zajišťující alespoň určitou míru transparentnosti a další). Navíc do konce roku 2013 byla občanská sdružení zapisována do seznamu občanských sdružení, v němž byly uvedeny pouze minimální informace o sdružení. Nový občanský zákoník se spolu s dalšími předpisy zejména zákonem o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob snaží tyto nedostatky odstranit. Právní úprava občanských sdružení (nyní spolků) je v novém občanském zákoníku mnohem podrobnější.

Od ledna 2014 se tedy všechny nové právní vztahy řídí novou právní úpravou. S přechodem na novou právní úpravu jsou však spojeny i situace, kdy se stará právní úprava dostává do konfliktu s tou novou. Pro tyto případy obsahuje NOZ samostatný oddíl tzv. přechodných ustanovení (§3041). Tato ustanovení se vztahují jednak na všechny právnické osoby, ale věnují se i jednotlivým právním formám, které nalezneme ve staré úpravě. (Tomaščáková, 2014, s. 4)

Občanská sdružení jsou v důsledku přijetí nového občanského zákoníku nucena rozhodovat, jakou právní formu si zvolí pro svou další činnost. Na výběr mají několik možností:

- zůstat spolkem,
- transformovat se na ústav,
- transformovat se na obecně prospěšnou společnost (tato možnost platila pouze do konce roku 2013),
- transformovat se na sociální družstvo.

4.2 Nástupnické právní formy občanských sdružení

4.2.1 Spolek

Dnem účinnosti nového občanského zákoníku se z občanských sdružení automaticky staly spolky. Právní úprava spolků nalezneme v § 214 - § 302 nového občanského zákoníku. Oproti té původní právní úpravě je mnohem rozsáhlejší.

„Spolek je právnická osoba založená za účelem naplňování, uspokojování a ochrany určitých zájmů jeho zakladatelů.“ (Tomaščáková, 2013, s. 12) Přínosem NOZ s ohledem na činnost spolku je, že nově mohou být spolky založeny nejen za účelem vzájemně prospěšným, tedy pro uspokojení soukromých zájmů členů, ale i za účelem veřejně prospěšným. Nicméně se zakládáním veřejně prospěšných institucí je v současné době spojen problém ohledně určení statusu veřejné prospěšnosti, kterým se podrobněji zabývám v kapitole 4.3.

Spolek musí být založen alespoň třemi osobami, které k tomu vede společný zájem a zároveň se všichni dohodnou na obsahu stanov. Spolek může být založen také ustavující členskou schůzí. Tuto schůzi svolává svolavatel, který současně vypracuje návrh stanov a zodpovídá za správnost a úplnost listiny přítomných. Tyto stanovy musí obsahovat minimálně: (Stuchlíková, Komrsková, 2013, s. 14)

- název a sídlo spolku,
- účel založení spolku,
- práva a povinnosti členů spolku, příp. způsob jejich vzniku
- určení statutárního orgánu.

Účastníci ustavující schůze prostřednictvím hlasování volí orgány spolku a to na základě souhlasu většiny přítomných. Schválené stanovy spolku musí být uloženy v úplném znění v jeho sídle. Vznik spolku se datuje ke dni jeho zápisu do veřejného

rejstříku. Návrh na zápis spolku do rejstříku podávají zakladatelé nebo osoba určená ustavující schůzí. Dle nového občanského zákoníku platí, že pokud není spolek zapsán do třiceti dnů od podání návrhu na zápis a současně soud v této době nevydal rozhodnutí o odmítnutí zápisu, je spolek považován za zapsaný do rejstříku třicátým dnem od podání návrhu. NOZ také vymezuje požadavky na název spolku, který musí obsahovat slovo „spolek“, nebo „zapsaný spolek“, příp. zkratku „z. s.“ (Stejskal, 2012)

Spolek může v rámci své hlavní činnosti provozovat pouze aktivity, jež odpovídají účelu jeho založení. V rámci této činnosti spolek nesmí podnikat ani provozovat jinou výdělečnou činnost. (Stejskal, 2012) Nicméně spolek může v rámci své hlavní činnosti, aniž by jakkoli porušil zákon uskutečnit příležitostné výdělečné aktivity, např. uspořádá ples, výstavu či různé sportovní akce, na nichž vybírá vstupné. Aby bylo možné označit danou činnost za podnikání, musí splňovat všechny předepsané znaky podnikání, uvedené v § 420 NOZ (tzn. samostatnost, živnostenský či obdobný způsob provozování činnosti, soustavnost a záměr činit tak za účelem dosažení zisku). Dle § 218 NOZ „*může spolek vedle činnosti hlavní vyvíjet také činnost vedlejší, v rámci které může i podnikat nebo provozovat jinou výdělečnou činnost.*“ Vedlejší činnost může svým rozsahem dokonce převyšovat objem hlavní činnosti. Avšak zisk dosažený z této vedlejší činnosti musí být využit výhradě pro podporu hlavní činnosti spolku. Spolek se také může podílet na podnikání jiné osoby (tzn., může být vlastníkem akcií akciové společnosti nebo společníkem společnosti s ručením omezeným). Pouhé držení těchto obchodních podílů a přijímání dividend či jiných výnosů není považováno za podnikání. Tím by byla až situace, kdy by spolek zasahoval do správy dané společnosti. (Ronovská a kol., 2014, s. 59)

Členem spolku se může stát jak fyzická, tak i právnická osoba, která je ochotná řídit se stanovami spolku a ve stanoveném termínu splatila členský poplatek, vyžadují-li to stanovy spolku. Přijímání členů je plně v kompetenci nejvyššího orgánu spolku. Členství se váže výhradně na osobu člena, není tedy možné přesouvat ho na právního nástupce. Členové spolku sice neručí za jeho závazky, ale vztahuje se na ně zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, který umožňuje přistupovat k dluhům právnických osob. Členství ve spolku může zaniknout vystoupením, nezaplacením členského příspěvku či vyloučením. (Stuchlíková, Komrsková, 2013)

Dle § 243 NOZ jsou orgány spolku statutární orgán, nejvyšší orgán a případně kontrolní komise, rozhodčí komise a další orgány určené stanovami. Tyto orgány bývají zpravidla voleny na pět let. Spolek si může ve stanovách sám určit, zda bude jeho statutárním orgánem výbor složený z několika členů nebo pouze jeden jediný předseda. Členy statutárního orgánu volí a odvolává nejvyšší orgán, kterým je obvykle členská schůze. Statutární orgán svolává zasedání této schůze minimálně jednou do roka. Schůze je usnášení schopná za účasti většiny členů spolku a jak už bylo zmíněno výše, usnesení přijímá většinou hlasů přítomných členů. Ze zasedání schůze se vždy vyhotoven zápis. (Stejskal, 2012, s. 62)

Dalším orgánem spolku je kontrolní komise, pokud ji má spolek zřízenu. Tato komise se musí skládat minimálně ze tří členů, přičemž tito členové nesmí být zá-

roveň členem žádného jiného orgánu spolku. Tyto členy volí a odvolává členská schůze. Hlavním úkolem kontrolní komise je dohlížet na řádné vedení záležitostí spolku.

V rámci spolku může být také zřízena rozhodčí komise, která řeší a vydává rozhodnutí o sporných záležitostech, které spadají do spolkové samosprávy. Může jít o spory mezi členy a spolkem i mezi členy navzájem. Tyto spory se týkají placení členských příspěvků a rozhodnutí o vyloučení. Rozhodčí komise má obvykle tři členy. Rozhodnutí členů musí být nepodjaté, v případě, že to nelez zajistit, jsou takoví členové z komise vyloučeni. (Stejskal, 2012, s. 63)

Hlavní spolek může zakládat tzv. pobočné spolky, dříve označované jako organizační jednotky spolku. Pobočný spolek má vlastní právní osobnost. Tato její právní osobnost je odvozena od právní osobnosti spolku hlavního. S uvedeného vyplývá, že hlavní spolek má možnost právní osobnost pobočného spolku omezit. Pokud tak učiní, musí rozsah omezení uvést ve svých stanovách, tak aby se s ním mohly seznámit třetí osoby. Činnost spolku bývá zaměřena na určité vymezené úkoly. (Vít, 12/2014). NOZ v § 228 odst. 2 uvádí, že „*název pobočného spolku musí splňovat obsahovat příznačný prvek názvu hlavního spolku a vyjádřit vlastnost pobočného spolku*“. Ke vzniku pobočného spolku dochází stejným způsobem jako u spolku hlavního, tedy dnem zápisu do veřejného rejstříku. Návrh na jeho zápis podává hlavní spolek. Co se týče hospodaření pobočného spolku, je naprosto samostatný, sám za sebe sestavuje a také podává příznání k dani z příjmů. Tato skutečnost. Nicméně hlavnímu spolku nic nebrání, aby svým pobočným spolkům sám vedl účetnictví a zpracovával příznání. Jakmile hlavní spolek získá status veřejné prospěšnosti, automaticky ho získávají i jeho pobočné spolky. To samé platí i v případě, že se hlavní spolek statusu vzdá nebo je-li mu odejmut. (Vít, 12/2014) V souvislosti s nabytím účinnosti NOZ musí hlavní spolky podat do 3 let návrh také na zápis pobočných spolků nebo doplnit údaje o pobočném spolku do veřejného rejstříku.

Co se týče zrušení, se zrušením hlavního spolku se ruší i spolek pobočný, ale hlavní spolek nezanikne dříve, než zaniknou všechny pobočné spolky.

Soud může rozhodnout o zrušení spolku likvidací v případě, že spolek

- vyvíjí zakázanou činnost,
- vyvíjí činnost, která je v rozporu s hlavní a vedlejší činností definovanou stanovami,
- nutí třetí osoby k členství ve spolku, k účasti na jeho činnosti či k jeho podpoře,
- brání členům ze spolku vystoupit.

K realizaci likvidace je nutné stanovit likvidátora. Tím může být jmenován i některý z členů statutárního orgánu, případně členů spolku. Likvidátor sestavuje soupis jmění spolku a umožní k němu přístup všem členům v sídle spolku. Likvidační podstata je zpeněžena pouze v rozsahu nutném pro uspokojení závazků spolku a s likvidačním zůstatkem likvidátor naloží dle stanov. (Stejskal, 2012, s. 64)

4.2.2 Sociální družstvo

Zcela novou právní formou, která se v důsledku rekonstrukce soukromého práva objevila, jsou sociální družstva. Právní úpravu těchto družstev ale nenajdeme v NOZ, nýbrž v zákoně o obchodních korporacích. Vznik tohoto typu družstev je vázán na rozvoj sociálního podnikání, toto družstvo není zakládáno za účelem dosahování zisku. Činnost těchto družstev je zaměřena na podporu jakkoli znevýhodněných osob a pomáhá jim se začleněním do společnosti a do pracovního procesu. Přesná definice dle § 758 Zákona o obchodních korporacích zní: „*družstvo, které soustavně vyvíjí obecně prospěšné činnosti směřující na podporu sociální soudržnosti za účelem pracovní a sociální integrace znevýhodněných osob do společnosti s přednostním uspokojováním místních potřeb a využíváním místních zdrojů podle místa sídla a působnosti sociálního družstva, zejména v oblasti vytváření pracovních příležitostí, sociálních služeb a zdravotní péče, vzdělávání, bydlení a trvale určitelného rozvoje.*“ Sociální družstvo nesmí vykonávat žádnou jinou činnost, než uvedenou v této definici, pokud by tuto podmínku nedodrželo mohlo by dojít k jeho zrušení.

Právní úprava sociálního družstva je mnohem přísnější než u spolku. Už samotné členství má určitá omezení, jelikož členem se může stát především právnická osoba. Fyzická osoba se jím může stát, pouze v případě, že:

- vykonává pro sociální družstvo práci na základě pracovního poměru,
- vykonává pro družstvo práci mimo pracovní poměr, tedy dobrovolně a bez nároku na odměnu nebo
- je příjemcem služby poskytované v rámci obecně prospěšné činnosti sociálního družstva.

Stejně jako je tomu u spolku, ani u této právní formy není povolen přechod družstevního podílu v sociálním družstvu. (Tomaščíková, 2013, s. 18)

Orgány družstva tvoří členská schůze, představenstvo, kontrolní komise a jiné orgány zřízené stanovami. Úkolem členské schůze je změna stanov, také volí a odvolává členy a náhradníky členů představenstva a kontrolní komise, určuje výši odměny představenstva, schvaluje účetní závěrku, rozhoduje o rozdělení zisku či úhradě ztráty a další. Ve stanovách družstva může být stanoveno, že členskou schůzí je shromáždění delegátů. (Zakonyvkapse.cz, ©2013)

Zásadně se sociální družstvo od ostatních právních forem neziskových organizací liší v možnosti přerozdělování zisku. Zákon o obchodních korporacích, na rozdíl od občanského zákoníku umožňuje přerozdělení zisku mezi společníky, členy či zakladatele. Tím pádem, i když je činnost družstva veřejně prospěšná, nepovažuje se za neziskovou organizaci. (Tomaščíková, 2013, s. 18)

4.2.3 Ústav

Vedle sociálního družstva, přichází NOZ s další novou právní formou, označovanou jako ústav. Tato právní forma je obdobou obecně prospěšné společnosti, kterou od roku 2014 nahrazuje. Společným znakem obou právních forem je, že jsou obě zalo-

ženy jak na osobním tak na majetkovém základě. Ústav však nemá žádné, členy, ale pouze zaměstnance, kteří zabezpečují chod ústavu. (Tomaščáková, 2013)

Právní úprava týkající se ústavu je vymezena v §402 - §418 nového občanského zákoníku. Občanský zákoník (§ 402) vymezuje ústav jako „*právní osobu založenou za účelem provozování činnosti užitečné pro veřejnost s tím, že výsledky jejich činnosti jsou každému rovnocenně dostupné za předem stanovených podmínek, služby jsou tedy poskytovány na nediskriminačním základě.*“

K založení ústavu může dojít buď prostřednictvím zakládací listiny anebo pořízení pro případ smrti. V zakládací listině musí být uvedeny minimálně následující údaje:

- název ústavu (součástí musí být slovní spojení „zapsaný ústav“ nebo zkratku „z. ú.“) a jeho sídlo,
- účel ústavu vymezením předmětu jeho činnosti, popř. i předmět jeho podnikání,
- údaj o výši vkladu, popř. o jeho nepeněžitém předmětu,
- počet členů správní rady i jména a bydliště jejich prvních členů,
- podrobnosti o vnitřní organizaci ústavu, v případě, že nejsou upraveny ve statusu ústavu.

Ke vzniku ústavu dochází stejně jako u ostatních právních forem ke dni zápisu do veřejného rejstříku.

Ústavy také mají zákonem danou strukturu orgánů, kterou tvoří ředitel jako statutární orgán a správní rada, která dohlíží na ředitele a rozhoduje v oblasti financování. Správní radu jmenuje a odvolává zakladatel. Platí zde omezení, že člen správní rady nesmí být současně členem rady dozorčí. Členové jsou voleni na tři roky, s tím, že mohou být zvoleni opakovaně, maximálně však dvakrát. Jedním z úkolů správní rady je volba a odvolání ředitele a současně dohlíží na jeho činnost, dále vydává status ústavu, jenž je ukládán do sbírky veřejných listin, schvaluje rozpočet, rozhoduje o zahájení vedlejší činnosti a další. (Stuchlíková, Komrsková, 2013)

Pokud se ústav rozhodne, může ustanovit i dozorčí radu. Tento její krok je ale na rozdíl od o. p. s. dobrovolný.

Ústavy mohou vedle hlavní činnosti provozovat také činnost vedlejší v rámci, které mohou i podnikat. Zisk z této činnosti ale musí ze zákona využít výhradně na podporu činnosti hlavní nebo na vlastní správu. Navíc tato vedlejší činnost nesmí nijak omezovat jakost, rozsah a dostupnost služeb poskytovaných v rámci hlavní činnosti.

Obecně mají ústavy oproti obecně prospěšným společnostem o něco volnější úpravu. Jako příklad lze uvést možnost ústavu účastnit se v rámci vedlejší činnosti na podnikání třetích osob (v praxi to znamená, že může například založit vlastní obchodní společnost). (Tomaščáková, 2013)

Co se týče hospodaření, tak ústav účtuje o nákladech a výnosech z hlavní a vedlejší činnosti odděleně. Pokud jeho výše čistého obrátu ústavu přesáhne hranici

10 milionů korun (není-li ve stanovách uveden nižší limit), má povinnost nechat ověřit účetní závěrku auditorem. Ústav také vyhotovuje výroční zprávu (neurčí-li zakladatelská listina jinak), kterou zveřejňuje nejpozději do šesti měsíců po skončení účetního období ve sbírce listin příslušného rejstříku.

Pokud ústav dlouhodobě nenaplnuje svůj účel, může ho soud na základě návrhu zrušit. Na skutečnosti, které nejsou vymezeny přímo v rámci právní úpravy ústavu, se použijí ustanovení o nadaci, s výjimkou ustanovení o nadační jistině a nadačním kapitálu. (Stuchlíková, Komrsková, 2013).

4.3 Status veřejné prospěšnosti dle nového občanského zákoníku

Nový občanský zákoník zavedl do českých právních poměrů nový pojem „veřejná prospěšnost“. Vymezení veřejné prospěšnosti nalezneme v § 146 a následujících. Tento pojem ale není žádnou novinkou, v zahraničních právních předpisech jde o běžně užívané označení. Slouží k vymezení organizací, které svojí činností přispívají k veřejnému blahu a mají proto možnost ucházet se o podporu z veřejných zdrojů a požívat určitých výhod (např. daňových úlev). Nejen v zahraničí, ale i v České republice je tento pojem využíván už delší dobu, ale zákonnou definici získal teprve až s přijetím nového občanského zákoníku. (Tomaščáková, 2014)

Dle § 146 nového občanského zákoníku je „veřejně prospěšnou právnická osoba, jejímž posláním je přispívat v souladu se zakladatelským právním jednáním vlastní činností k dosahování obecného blaha, pokud na rozhodování právnické osoby mají podstatný vliv jen bezúhonné osoby, pokud nabyla majetek z poctivých zdrojů a pokud hospodárně využívá své jmění k veřejně prospěšnému účelu.“

Hlavním záměrem zavedení veřejně prospěšného poplatníka do českých právních předpisů názor, že by měl stát podporovat organizace podle charakter jejich činnosti a nikoli podle právní formy. Cílem nové právní úpravy bylo jednak zvýšení transparentnosti a v důsledku toho i důvěry veřejnosti v organizace provozující veřejně prospěšnou činnost a také zlepšení jejich postavení ve společnosti. Stejně jako je tomu v zahraničí by se měl status veřejné prospěšnosti stát jakýmsi znakem prestiže, který by v budoucnu mohl právnické osobě přinášet určité benefity (zejm. daňové). Tuto myšlenku a zavedení zákona o statusu veřejné prospěšnosti v původním znění podporovala i AVPO ČR. Bohužel stav, ve kterém se nachází současný návrh zákona o statusu veřejné prospěšnosti, se od této myšlenky značně odklání. Podle současného návrhu zákona by status veřejné prospěšnosti získalo 90 až 95 % stávajících nestátních neziskových organizací, což vyloženě popírá původní záměr zavedení tohoto institutu do české právní úpravy. V důsledku této skutečnosti se AVPO ČR přestala v prosazování zákona o statusu veřejné prospěšnosti angažovat a zaměřila se na nový vlastní projekt s názvem značka spolehlivosti, inspiraci pro tento projekt čerpali tvůrci projektu v zahraničí.

Aby organizace získala status veřejné prospěšnosti, musí splnit zákonem stanovené podmínky. Občanský zákoník však podmínky pro zápis nevymezuje, ale odkazuje na konkrétnější rozpracování v zákoně o statusu veřejné prospěšnosti.

Problémem je, že tento zákon byl v září 2013 Senátem zamítnut a ustanovení občanského zákoníku ohledně statusu veřejné prospěšnosti jsou pouze obecná. Výsledkem je, že organizace splňující podmínky pro získání statusu veřejné prospěšnosti si ho nemůže prozatím nechat zapsat do veřejného rejstříku, protože neexistují pravidla pro jeho zápis.

Na tvorbě zákona se několik měsíců podílely ve spolupráci s navrhovatelem zákona Ministerstvem spravedlnosti desítky neziskových organizací. Na téma „Veřejná prospěšnost“ se dokonce uskutečnila i odborná mezinárodní konference v rámci projektu „Zavedení statusu veřejné prospěšnosti do české legislativy“, který finančně podpořila The Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe. Hlavním cílem konference bylo přinést do České republiky pozitivní i negativní zkušenosti se statutem veřejné prospěšnosti ze sousedních zemí a seznámit s nimi odbornou veřejnost. Návrh zákona byl tedy podložen i zkušenostmi z jiných zemí. AVPO se také podílela na projektu, který by zprostředkoval švýcarské know-how týkající se veřejné prospěšnosti a transparentnosti neziskových organizací. Veškeré materiály k projektu byly k dispozici veřejnosti i tvůrcům zákona, čímž tento projekt přinesl řadu podkladů pro tvorbu zákona. Bohužel i přes veškerou snahu byl původní návrh zákona zamítnut. Zde se naprosto ztotožňuji s názorem prezidenta AVPO, který zamítnutí zákona považuje za velkou prohru všech, kdo dlouhodobě usilují o transparentní neziskový sektor. (Šedivý, 2013)

Předložený návrh zákona vymezoval podmínky, které by měli neziskové organizace splnit, aby byly transparentní a mohly získat status veřejné prospěšnosti. Na získání statusu pak měly být v budoucnu také navázány určité benefity (především daňové zvýhodnění).

Pro názornou ukázkou uvádím výčet kritérií pro získání statusu veřejné prospěšnosti uvedených v původním návrhu zákona: (psp.cz, 2013)

- předmětem hlavní činnosti je veřejně prospěšná činnost,
- podnikatelská činnost je vykonávána pouze jako vedlejší činnost výlučně pro podporu své hlavní činnosti (neplatí pro sociální družstvo),
- vypořádací podíl vystupujícímu společníkovi, i podíl na likvidačním zůstatku je maximálně ve výši peněžního vyjádření hodnoty předmětu vkladu v době jeho splacení a zbylý likvidační zůstatek nabídne likvidátor právnické osobě se statutem s obdobným účelem,
- je zřízen kontrolní orgán právnické osoby,
- je stanoveno, že zisk po zdanění se nerozděluje osobě, která je jejím zakladatelem, společníkem nebo členem, členem jejího orgánu nebo jejím zaměstnancem, ani osobě jim blízké, ledaže se jedná o nadaci se smíšeným účelem; nadace se smíšeným účelem může rozdělit nejvýše třetinu zisku po zdanění osobám a způsob určeným v zakladatelském právním jednání,
- je nutné předložit výroční zprávu za 2 účetní období předcházející dni podání návrhu na rozhodnutí o právu na zápis statusu,

- je nutné mít vypořádány vztahy s veřejnými rozpočty, právnická osoba nesmí mít evidován nedoplatek u orgánů Finanční správy a Celní správy ČR, nedoplatek na pojistném a na penále na všeobecné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Kromě uvedeného výčtu, byla jako požadavek uvedena také bezúhonnost právnické osoby, osob zakladatelů a členů orgánů právnické osoby s důrazem na trestné činy majetkové a hospodářské. Návrh zákona rovněž obsahoval ustanovení k zamezení výskytu střetu zájmů členů kontrolního orgánu. (Zuska, Kliman, 2013)

V rámci přípravy původního návrhu zákona o statusu veřejné prospěšnosti provedla AVPO ČR také průzkum Spolupráce krajů s NNO. Jedním z témat byl také přístup krajů ke statusu veřejné prospěšnosti. Zástupci jednotlivých krajů se téměř jednohlasně na všech otázkách shodují. Dvanáct krajů se shoduje na tom, aby NNO vedly podvojně účetnictví. Čtrnáct krajů se shoduje na tom, že by NNO měly zveřejňovat výroční zprávu včetně účetní závěrky, dále že by NNO měly informovat o své činnosti na webových stránkách, zveřejňovat strukturu svých zdrojů a také že by NNO měly jasně vymezovat svou hlavní a vedlejší činnost. Stejně jednotně se zástupci shodli i na otázce zveřejňování příjmů tří nelépe hodnocených osob v organizaci. Pouze dva kraje (Karlovarský a Liberecký) s touto povinností souhlasí, ostatní kraje zastávají negativní postoj. Argumentem proti této podmínce bylo například tvrzení, že by vysoké příjmy mohly odradit dárce, dalším důvodem byla špatná zkušenost se zveřejňováním platů zaměstnanců veřejné správy. Jiný zástupce zase zastával názor, že odměňování je interní záležitostí organizace apod. I přes výsledky průzkumu byla tato podmínka nakonec v původním návrhu zákona také zahrnuta. (AVPO.cz, 2013)

Nepřijetí zákona se dotklo také daňové úpravy neziskových organizací. Novela zákona o daních z příjmů, připravovaná v souvislosti s rekodifikací občanského zákoníku počítala s vymezením veřejné prospěšnosti. Na zamítnutí zákona o statusu veřejné prospěšnosti reagovalo MF vlastní definicí veřejně prospěšného poplatníka. V § 17a ZDP uvádí, že „základním charakteristickým rysem veřejně prospěšného poplatníka je jeho založení za jiným účelem než podnikáním.“

Situace v zahraničí

Podíváme-li se do zahraničí ve většině evropských států je veřejně prospěšná činnost určitého subjektu deklarována povolením zápisu statusu veřejné prospěšnosti. Získání statusu je výsledkem prokázání výkonu určité činnosti, případně na následné rozhodnutí určité autority, která status veřejné prospěšnosti přiznává. Míra regulace se v jednotlivých zemích Evropy liší. Někde jsou pro získání statusu veřejné prospěšnosti přísné požadavky na vnitřní fungování a správu právnické osoby (např. musí mít zřízen dohlížejší orgán, aby zajistil kontrolu vnitřních aktivit, apod.)

Různé evropské státy se liší i formou, jakou je problematika veřejné prospěšnosti řešena. V Nizozemsku upravuje veřejnou prospěšnost zákon o dani dědické a darovací. V daňových předpisech lze nalézt úpravu veřejné prospěšnosti předmě-

tem i ve Švýcarsku. Samostatné právní předpisy upravující vymezení statusu veřejné prospěšnosti lze pak má například ve Velké Británii, Maďarsko nebo Polsko. Kromě způsobu přiznání je se liší i přístup k rozsahu činnosti, kterou jednotlivé země považují za veřejně prospěšnou. Stejně tak je stanoven různý orgán, který o přiznání statusu rozhoduje. V Nizozemsku se například za veřejně prospěšnou považuje právnická osoba, která vykonává alespoň 50 % svých aktivit jako veřejně prospěšnou činnost, v Německu je to pak až 70 %. O přidělení a odejmutí statusu v některých zemích rozhodují soudy (např. Francie, Maďarsko, Polsko), v jiných zemích zase finanční úřady (např. Německo, Švýcarsko, Portugalsko). Každá země k přidělování statusu veřejné prospěšnosti tedy přistupuje různě, ale všechny evropské státy pojí skutečnost, že existuje regulace statusu veřejné prospěšnosti, který je získáván na základě výkonu veřejně prospěšné činnosti a nikoli na základě právní formy. (Aplikace o/dok.cz, ©2015)

5 Proces transformace občanských sdružení na jinou právní formu

Jak již je uvedeno výše, občanská sdružení jsou s přijetím nového občanského zákoníku nucena přemýšlet o své budoucí právní formě. Od 1. ledna 2014 již nemohou podle zákona o sdružování občanů vznikat nová občanská sdružení. „*Pokud se budou chtít osoby nově sdružovat za účelem naplňování společného zájmu a vytvořit za tímto účelem právnickou osobu, která by byla způsobilá nabývat práva a povinnost, budou si muset zvolit některou z nových právních forem upravených NOZ.*“ (Tomaščíková, 2013, s. 8)

Na tomto místě je vhodné podotknout, že nikde není uvedena lhůta v rámci, které mají spolky možnost transformace na jinou právní formu, což vytváří prostor pro dva výklady:

1. transformaci lze provést kdykoliv během existence organizace,
2. transformaci lze provést pouze ve tříleté lhůtě pro přizpůsobení stanov.

Osobně se stejně jako Ronovská (2014) přikláním k prvnímu výkladu. Nicméně záležet bude pouze na soudní praxi, ke které z uvedených možností se přikloní. Určitě by bylo vhodné, kdyby na uvedený problém zareagovala připravovaná novela nového občanského zákoníku.

5.1 Transformace na obecně prospěšnou společnost

V návaznosti na nový občanský zákoník vstoupil v roce 2013 v účinnost zákon č. 68/2013 Sb., o změně právní formy občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost. Na základě tohoto zákona měla občanská sdružení v době od 1. 4. do 31. 12. 2013 možnost transformovat se na obecně prospěšnou společnost. Aby mohla být transformace uskutečněna, je nutné, aby s tím souhlasili všichni členové sdružení. Souhlas všech členů je vyžadován, protože obecně prospěšná společnost není založena na členské základně a tak při transformaci na OPS dochází k zániku členství a všech práv a povinností s ním spojených.

Nový občanský zákoník sice nahradil i zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, ale práva a povinnosti OPS založených do konce roku 2013 se i po nabytí účinnosti NOZ nadále řídí uvedeným právním předpisem. Právě tato skutečnost představuje významný rozdíl mezi současnou úpravou obecně prospěšných společností a občanských sdružení, která se od 1. 1. 2014 automaticky stala spolky a nadále se řídí NOZ. Velkým plusem transformace na OPS je skutečnost, že organizace se změnou právní formy nezaniká a tak si zachovává svou historii. (AKRott, ©2015)

Samotný průběh transformace začíná rozhodnutím sdružení o změně právní formy. Jak už jsem zmínila, s rozhodnutím musí souhlasit všichni členové sdružení. Pokud některý z členů nesouhlasí, aniž by k tomu měl závažné důvody, má sdruže-

ní dle zákona (§ 2) možnost obrátit se do 3 měsíců od odmítnutí na soud, aby nahradil souhlas člena soudním rozhodnutím.

Rozhodnutí o změně právní formy musí sdružení vyhotovit formou notářského zápisu, který nahrazuje zakládací listinu obecně prospěšné společnosti. Zároveň musí být určena osoba ředitele, osoby zakladatelů a osoby, které budou členy správní rady. Do 90 dnů od rozhodnutí o změně právní formy musí sdružení podat u rejstříkového soudu návrh na zápis do rejstříku obecně prospěšných společností. Dnem zápisu do rejstříku pak zaniká původní občanské sdružení a vzniká obecně prospěšná společnost. IČ právnické osoby se však nemění.

Od zápisu do rejstříku musí nově vzniklá obecně prospěšná společnost do 30 dnů zveřejnit změnu právní formy v Obchodním věstníku. Ředitel společnosti musí navíc do 15 dnů od zápisu oznámit změnu MV. (Zákon o změně právní formy občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost)

Přesto, že stát umožňuje existenci obecně prospěšných společností i po nabytí účinnosti NOZ, z dlouhodobějšího hlediska lze předpokládat, že bude vyvíjen určitý „nátlak“ (pravděpodobně pomocí dotační politiky) na to, aby se OPS chtěly postupně transformovat na ústav. Důvodem k tomuto kroku může být zastaralá právní úprava, u níž nebude možná novelizace a tím pádem nebude schopna reagovat na nové problémy a společenské změny. Navíc nová právní úprava bude s tímto typem organizací stále méně počítat.

5.2 Automatická změna sdružení na spolek

Od 1. ledna 2014 se občanská sdružení automaticky stala spolky, které nově upravuje nový občanský zákoník. Důležité je upozornit, že tento proces bývá nesprávně považován také za transformaci. V tomto případě se však právní forma organizace nijak nemění. Pouze dochází ke změně právních předpisů upravujících tento typ neziskové organizace. Na existenci sdružení (nyní spolků) tato změna nemá vliv, i nadále jim zůstává stejný název, identifikační číslo, sídlo, historie i všechna práva a povinnosti z již uzavřených smluv. (Tomašáková, 2013, s. 8)

Úplně beze změn se to, ale ani v tomto případě neobešlo. Přeměna na spolek s sebou přináší také určité povinnosti. Spolky musí v souladu s ustanovením § 3042 do dvou let od nabytí účinnosti NOZ (tj. do 1. 1. 2016) upravit ve svých stanovách název tak, aby byl v souladu s novou právní úpravou.

NOZ vymezuje pro název spolku následující pravidla:

- musí obsahovat slova „spolek“ nebo „zapsaný spolek“, nebo dovětek „z. s.“,
- nesmí být zaměnitelný s názvem jiné osoby, přičemž k odlišení nestačí pouze jiná právní forma,
- nesmí být klamavý.

V přechodných ustanoveních (§ 3042) však uvádí, že jsou-li pro to důležité důvody, nemusí svůj název měnit. Takovým to důvodem je situace, kdy sdružení využívá svůj název dlouhodobě a je pro něj tak příznačný, že jeho zaměnitelnost nebo kla-

mavost nelze předpokládat. O udělení výjimky rozhodují rejstříkové soudy. Tomaščíková (2014) zastává názor, že se tato „výjimka“ bude týkat většiny zavedených organizací. Já osobně tento názor nesdílím, je jasné, že výjimka se bude týkat např. organizací, jejichž název je jaksi historický a vžitý (např. sbory dobrovolných hasičů, které spadají pod celorepublikovou organizaci s názvem Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska nebo Sokol určitě svůj název měnit nebudou) ale nemyslím si, že takových sdružení je většina. Nicméně konečné slovo ohledně názvu budou mít rejstříkové soudy.

Další povinností, kterou zákon nejen spolkům, ale každé právnické osobě ukládá, je povinnost do tří let od účinnosti NOZ přizpůsobit své stanovy, tak aby odpovídali nové právní úpravě. Právnická osoba tedy musí ve svých stanovách (příp. společenské smlouvě) upravit vše, co by mohlo odporovat kogentním ustanovením NOZ. Prakticky to probíhá, tak, že je svolána schůze, na které příslušný orgán rozhodne o úpravách ve stanovách a následně podá návrh na zápis nového znění stanov příslušnému rejstříkovému soudu. Pokud by právnická osoba své stanovy ani přes výzvu soudu v dodatečné lhůtě, kterou jí k tomu vymezí, nepřizpůsobila, mohlo by dojít k jejímu zrušení. (Nový občanský zákoník; Tomaščíková 2014, s. 5) Samotný rozsah úpravy stanov je pak u každé právnické osoby individuální.

Při úpravě stanov by se měly spolky (i všechny ostatní PO) zaměřit i na kontrolu svých základních dokumentů z hlediska jejich obsahu a případně své vnitřní poměry upravit. V případě, že spolek nemá určitou oblast vnitřních poměrů vymezenou ve stanovách, vztahují se na ní ustanovení stanovená zákonem. (Tomaščíková, 2014, s. 6)

Spolky jsou také nově zapisovány do veřejného rejstříku. NOZ má na zveřejňované údaje o spolcích mnohem větší nároky. Údaje o spolcích byly do rejstříku převedeny z evidence občanských sdružení MV ČR, v níž byla sdružení do konce roku 2014 evidována. Tato evidence však poskytovala pouze základní informace jako název, sídlo, IČ, datum vzniku a právní formu sdružení. V důsledku toho spolkům vzniká povinnost do tří let doplnit do rejstříku všechny vyžadované údaje. Konkrétně jde o:

- název a sídlo spolku
- identifikační číslo (IČ)
- účel spolku
- předmět vedlejší činnosti spolku
- den vzniku spolku
- jméno, příjmení, datum narození a rodné číslo členů dále uvedených orgánů spolku,
- den vzniku a zániku funkce členů dále uvedených orgánů spolku
- název nejvyššího orgánu (zde se nezapisují údaje o členech),
- název o počet členů statutárního orgánu,

- způsob jednání statutárního orgánu za spolek,
- název a počet členů kontrolního orgánu, byl-li zřízen,
- počet členů rozhodčí komise, byla-li zřízena a adresa pro doručování v řízení před komisí,
- údaje o prokuristovi, byl-li ustanoven,
- údaj o tom, že spolek má zapsán statut veřejné prospěšnosti (a od kdy),
- název, sídlo a IČ všech pobočných spolků.

V případě, že spolek například nevykonává vedlejší činnost, nebo nemá zřízenou rozhodčí komisi, tak tyto položky samozřejmě nezapisuje. Toto doplnění zapsaných údajů se provádí prostřednictvím konkrétního formuláře. (Vít, 2014)

Pokud má spolek i nějaké pobočné spolky, musí během tříleté lhůty ve stanovách také upravit ustanovení, která se pobočných spolků týkají (např. rozsah jejich svéprávnosti) a současně o nich musí doplnit údaje do veřejného rejstříku. (Deverová a ANNA KK, 2013)

5.3 Transformace na ústav

Pokud se sdružení do konce roku 2013 netransformovalo na OPS a současně mu nevyhovuje právní forma spolku, kterým se od 1. 1. 2014 stalo, mají možnost změnit svou právní formu na ústav. Možnost transformace na ústav tedy NOZ nabízí pouze spolkům založeným před 1. 1. 2014, nově vzniklé spolky už tuto možnost nemají. Pro samotné uskutečnění přeměny na ústav se postupuje podle obecné úpravy přeměn PO uvedené v § 174 a následujících. Žádné zvláštní ustanovení pro tento proces NOZ nezahrnuje. (Vít, 11/2014)

Pokud se spolek rozhodne pro transformaci na ústav, je nutné, aby své rozhodnutí podložil naprosto přesně vymezeným předmětem činností, které bude jako ústav vykonávat. Současně musí být určeny osoby, na něž budou přenesena práva a povinnosti osob v postavení zakladatelů ústavů a také musí určit ředitele a členy správní a dozorčí rady příp. revizora. Ústav nemá členskou základnu, v okamžiku zápisu ústavu do veřejného rejstříku tedy zaniká členství všem členům spolku. (Deverová a ANNA KK, 2013, s. 14)

Samotné rozhodnutí o transformaci na ústav je v kompetenci nejvyššího orgánu spolku. Tímto orgánem je u většiny spolků členská schůze, členské shromáždění nebo valná hromada. Podle § 176 NOZ musí být stanoven tzv. rozhodný den přeměny. Ústav vzniká v okamžiku jeho zápisu do veřejného rejstříku, rozhodný den je tedy nutné stanovit tak, aby tomuto vzniku předcházel nanejvýš o 12 měsíců. Ke dni předcházejícímu rozhodnému musí právnická osoba sestavit konečnou příp. mezitímní účetní závěrku a k rozhodnému dni pak sestavuje nastupující právnická osoba rozvahu zahajovací. To, že se spolek rozhodl pro přeměnu, musí minimálně měsíc před schválením zveřejnit na webových stránkách organizace. (Záhumenský, Lobotka, 2014)

Po schválení všech bodů k projednání je vyhotoveno rozhodnutí formou notářského zápisu. V zápisu se uvádí také znění nové zakladatelské listiny ústavu.

Obsahem notářského zápisu je:

- identifikace OS, které mění svou právní formu,
- název ústavu po přeměně,
- identifikace osob v postavení zakladatelů,
- identifikace orgánů ústavu – ředitel, správní rada (SR), kontrolní orgán (revizor nebo dozorcí rada (DR),
- zakládací listina ústavu. (Deverová a ANNA KK, 2013)

Jak už bylo několikrát zmíněno, právnická osoba se při změně právní neruší ani nezaniká. Ústavu tedy zůstává původní identifikační číslo spolku, a současně si zachovává celou svou historii, tzn., právní vztahy spolku to nijak neovlivní. I nadále jsou platné všechny smlouvy uzavřené spolkem před transformací.

Návrh na zápis změny se podává na speciálních formulářích. K návrhu se přikládají:

- rozhodnutí o změně právní formy ověřené notářem
- v případě, že ústav v rámci vedlejší činnosti podniká, musí doložit živnostenský list
- prohlášení, že členové statutárního orgánu splňují zákonné podmínky pro výkon své funkce formou ověřeného podpisu, rodná příjmení a místa jejich narození
- pokud s přeměnou dochází ke změně sídla organizace, přikládá se souhlas majitele budovy formou ověřeného podpisu a výpis z katastru nemovitostí

Kromě výše uvedených údajů se také uvádí výše vkladů zakladatelů. Vklady mohou mít jak peněžní, tak nepeněžní formu. Především ale musí sloužit k účelu, pro nějž byl ústav zakládán. (Deverová a ANNA KK, 2013)

Změna právní formy má v některých případech spolků i daňové dopady. V případě, že spolek před transformací vedl pouze jednoduché účetnictví, musí se změnou právní formy přejít na účetnictví podvojně a s tím souvisí povinnost povinně podat den před zápisem změny do VR podat daňové přiznání k dani z příjmů PO. V případě, že už podvojně účetnictví vedl před změnou právní formy, tato povinnost mu nevzniká. (Vít, 11/2014)

5.4 Transformace na sociální družstvo

Vedle transformace na ústav mají spolky založené do konce roku 2013 také možnost transformace na sociální družstvo. Stejně jako v případě ústavů, NOZ proces transformace na sociální družstvo speciálně neupravuje. Proto se za tímto účelem opět využívá obecná úprava přeměn právnických uvedená v § 174 a násl NOZ.

Transformace na sociální družstvo je vhodná pro spolky, které jsou registrovanými poskytovateli sociálních služeb (tzn., snaží se pomoci jakkoli znevýhodněným jedincům začlenit se do pracovního procesu). Rozhodnutí o transformaci na sociální družstvo je opět v kompetenci nejvyššího orgánu spolku, tedy členské schůze. A i v tomto případě musí spolek své rozhodnutí podložit přesným vymezením činností, které bude jako sociální družstvo po změně právní formy vykonávat. I další postup je u sociálního družstva shodný s procesem přeměny u ústavu. Spolek si musí určit rozhodný den přeměny a k předcházejícímu dni musí spolek sestavit konečnou (ať už řádnou nebo mimořádnou) účetní závěrku. Zákon o účetnictví nařizuje, že podklady pro zpracování účetní závěrky nesmí předcházet rozhodný den o více než tři měsíce. V rozhodný den nástupnická právnická osoba sestavuje rozvahu zahajovací.

Sociální družstvo pak vzniká dnem zápisu do VR. Pro podání návrhu platí opět stejná podmínka jako u spolků, a to, že návrh na zápis změny do VR nesmí předcházet podání návrhu o více než 12 měsíců a jeho součástí musí být zakladatelské dokumenty. (Deverová a ANNA KK, 2013)

6 Kritéria pro rozhodování o budoucí právní formě občanských sdružení

Rozhodnutí ohledně budoucí právní formy spolku není jednoduchou záležitostí, nikde neexistuje přesný návod či vodítko, podle kterého se má organizace při svém rozhodování řídit. Významným aspektem při rozhodování je samozřejmě předmět činnosti spolku. Na výběr je z řady právních forem, z nichž lze vybrat tu, která bude k provozování dané činnosti nejvhodnější. Volba závisí pouze na zakladatelích (členech) organizace. V určitých případech však může být pro plnění dané činnosti vhodných dokonce více právních forem najednou. Při rozhodování může hrát významnou roli také volnost úpravy vnitřních poměrů. U spolků a sociálních družstev zákon vymezuje pouze základní právní rámec, který může být v různém rozsahu doplňován. Naopak u obecně prospěšných společností a ústavů jsou pravidla pro vnitřní poměry pevně stanovena, ať už zákonem nebo zakladateli v rámci zakladatelského právního jednání.

Velký a dalo by se říci, že nejdůležitější význam při rozhodování o právní formě mají daňové a účetní aspekty dané právní formy. Neziskové organizace jsou z pohledu zákona o daních z příjmů považovány za veřejně prospěšného daňového poplatníka, kterého zákon vymezuje jako „*daňového poplatníka, který jako svou hlavní činnost vykonává činnost, která není podnikáním*“. Současně také vymezuje, které právní formy se tímto poplatníkem nikdy stát nemohou (např. obchodní korporace, společenství vlastníků jednotek, profesní komory či nadace se smíšeným či soukromým účelem). Uvedenou definici naopak naplňují mimo jiné spolky, obecně prospěšné společnosti i ústav jelikož jejich předmětem hlavní činnosti nikdy nemůže být podnikání. Kromě vymezení veřejně prospěšného poplatníka zákon navíc uvádí, který veřejně prospěšný poplatník zdaňuje v takzvaném širokém základu daně a který naopak v úzkém základu daně. V širokém základu daně mimo jiné zdaňují obecně prospěšné společnosti a ústavy. Důsledkem této skutečnosti je, že s výjimkou příjmů z investičních dotací jsou předmětem daně těchto organizací všechny jejich příjmy. Naopak spolek, nadace či nadační fondy zdaňují v úzkém základu daně. U těchto organizací jsou dle zákona o daních z příjmu předmětem daně pouze příjmy ze ziskových aktivit provozovaných v rámci nepodnikatelské činnosti a také příjmy z podnikání. Pokud jsou příjmy z nepodnikatelské činnosti nižší než výdaje v souvislosti s touto činností vynaložené, nejsou tyto příjmy předmětem daně. Vymezení zdanitelných příjmů je u těchto poplatníků poměrně náročnou záležitostí. Pokud spolek vykazuje v rámci hlavních činností zisk a současné ztrátu, musí klíčovat příjmy a související výdaje, jednak podle jednotlivých druhů činností, ale také v rámci jednoho druhu činnosti. Právě tato administrativní náročnost klíčování příjmů a výdajů je také jedním z aspektů, při rozhodování o budoucí právní formě organizace.

Při rozhodování o právní formě naopak vůbec není podstatná možnost získání statusu veřejně prospěšnosti. Jak už jsem několikrát zmiňovala, jeho získání už nezáleží na právní formě organizace, ale výhradně na charakteru jejich činností.

Pokud daná právnická osoba splňuje stanovené podmínky, lze ji označit za veřejně prospěšnou bez ohledu na její právní formu.

V následujících podkapitolách se zaměřím na výhody a nevýhody jednotlivých právních forem z hlediska navržených kritérií. Součástí je i případová studie, která na modelovém příkladě ukazuje rozdílnost ve zdanění poplatníků s úzkým a širokým základem daně a na základě výsledků doporučuji právní formu, která je pro uvedenou organizaci vhodnější.

6.1 Spolek

Jako první se zaměřím na spolek. Tento typ neziskové organizace je vhodný pro organizace, sdružující např. šachisty, sportovce, zahrádkáře apod., tedy pro ty organizace, jejichž prioritou je sledování zájmů svých členů. Spolek je vhodný také pro ochránce, přírody, protože pouze spolek má možnost účastnit se různých stavebních a územních řízení. Tato právní forma má nejvolnější úpravu. Podmínkou založení je pouze nutnost alespoň 3 zakladatelů se společným zájmem a podmínka, že účelem spolku nebude podnikání. Spolky tedy mají možnost věnovat se různým aktivitám v libovolném rozsahu a stejně neomezené možnosti jsou ohledně počtu členů. Maximální hranice počtu členů není na rozdíl od té minimální nikde stanovena.

Větší volnost mají spolky i v oblasti účetnictví. Zákon o účetnictví umožňuje spolkům založeným před rokem 2014, jejichž příjmy za poslední uzavřené účetní období nepřesáhnou 3 miliony korun, aby nadále vedly „jednoduché“ účetnictví. Velkou výhodou spolků je také skutečnost, že nemusí mít účetní závěrku ověřenou auditorem a nemusí ani vydávat výroční zprávy.

Jak už je uvedeno v úvodu této kapitoly, spolky jsou poplatníky s úzkým základem daně. Což v praxi znamená, že se pro každou činnost spolku zvlášť posuzuje, zda jsou příjmy z dané činnosti vyšší než výdaje v souvislosti s ní vynaložené. U spolků, jejichž příjmy ze ziskové a neziskové činnosti jsou značně diferencované, je toto oddělené sledování příjmů administrativně náročné. Pro takové spolky je pak vhodnější zvolit právní formu, která zdanuje v širokém základu daně.

6.2 Obecně prospěšná společnost

Další možností občanského sdružení bylo transformovat se do konce roku 2013 na obecně prospěšnou společnost. Při projednávání návrhu zákona o změně právní formy občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost jeho předkladatelé zdůrazňovali význam zákona pro občanská sdružení, jejichž činnost je spíše veřejně prospěšná, ale k jejich vzniku došlo v době, kdy ještě nebylo možné OPS zakládat. Dále byla možnost transformace určena sdružením, jejichž činnost byla původně zaměřena na uspokojování potřeb svých členů, ale s postupem času svou činnost rozšířily. (AKRott.net, 2013)

Při transformaci na OPS je nutné počítat s tím, že tyto společnosti podléhají mnohem přísnějším pravidlům než občanská sdružení. OPS mají povinnost vést

podvojně účetnictví, musí zveřejňovat výroční zprávy a musí vždy podávat daňová přiznání, jelikož jde o poplatníky s širokým základem daně. OPS také mají mnohem častěji povinnost mít účetní závěrku ověřenou auditorem. Zákon o daních z příjmů uvádí tři podmínky, kdy obecně prospěšná společnost musí mít auditovanou účetní závěrku. Jednak je to v případě, že roční obrat OPS přesáhne 10 milionů korun, dále pokud výše přijatých darů od jedné osoby za rok přesáhne 1 milion korun a také v případě, kdy OPS nemá zřízenou dozorčí radu.

Na druhou stranu jsou obecně prospěšné společnosti díky těmto přísným pravidlům výrazně transparentnější než spolky a tak mají mnohem více šancí na získání prostředků ve formě darů a dotací.

6.3 Ústav

Další možností od roku 2014 je transformace spolku na ústav. V případě ústavu § 402 občanského zákoníku přímo vymezuje, že účelem ústavu je provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky. Na základě tohoto vymezení lze říci, že právní forma je určena pro neziskové organizace poskytující sociální pomoc nebo služby v oblasti zdravotnictví či vzdělávání. Mnohem výhodnější bude forma ústavu také pro spolky, které mají pouze malý počet členů, nebo pro spolky jejichž členové jsou současně zaměstnanci. (Deverová, ANNA KK, 2013)

Zásadní omezení ústavu je v oblasti dostupnosti výsledků organizace. Ústav musí ze zákona umožnit dostupnost svých výsledků všem ve stejné míře. Zatímco spolek má možnost např. prostřednictvím lepších cen vstupenek zvýhodňovat své členy oproti ostatním. Ústav tedy není vhodný pro organizace, které tyto praktiky uplatňují.

Omezení ústavu spočívá také ve volbě statutárního orgánu. Občanský zákoník v případě ústavu kogentně stanovuje, že statutární orgán je monokratický a je jím ředitel. Navíc má ústav povinnost mít zřízenou správní radu.

Co se týče činnosti organizace, má v tomto ohledu ústav mnohem více volnosti než obecně prospěšná společnost. Ústav má totiž na rozdíl od obecně prospěšné společnosti možnost podílet se v rámci vedlejší činnosti na podnikání jiných osob, tzn., že může provozovat například vlastní společnost s ručením omezeným.

V oblasti účetnictví je na tom ústav velmi podobně jako obecně prospěšná společnost. Je povinen vést podvojně účetnictví a vydávat výroční zprávu. Výhodou ústavu oproti OPS je, že povinnost ověření účetní závěrky auditorem vzniká až v okamžiku, kdy výše jeho čistého obratu překročí 10 milionů korun. Transparentnost OPS je tedy více hlídána. Co se týče daní, řadí se ústav stejně jako OPS mezi poplatníky se širokým základem daně, u nichž jsou dle zákona o daních z příjmu předmětem daně všechny příjmy s výjimkou příjmů z investičních dotací. Z daňového hlediska je tedy právní forma ústavu vhodná pro ty organizace, které vykazují vysoké zisky z jedné činnosti a současně výrazné ztráty z činnosti jiné. Pokud by taková organizace byla spolkem, musela by kvůli daním odděleně sledovat příjmy ze ziskové a příjmy ze ztrátové činnosti, což by pro ni bylo administrativně velmi náročné.

Jak už jsem v práci zmiňovala, ústav je nástupcem obecně prospěšné společnosti. Sdružení která se nestihla do konce roku 2013 přetransformovat na OPS a stala se automaticky spolky se tak vůbec nemusí bát, že něco promeškali. Pokud jejich činnost vykazuje znaky veřejně prospěšných služeb, anebo by na základě dosahovaných výsledků hospodaření pro ni bylo výhodnější zdaňovat v širokém základu daně, stále mají možnost právní formu změnit, tak aby co nejvíce vyhovovala jejich činnosti.

6.4 Případová studie

V rámci případové studie bude porovnáno zdanění příjmů spolku (tzn., poplatníka s úzkým základem daně) a zdanění příjmů obecně prospěšné společnosti (tzn., poplatníka s širokým základem daně).

Zadání

Organizace provozuje činnost, která není podnikáním a současně provádí i podnikatelské činnosti. V rámci hlavní činnosti organizace poskytuje sociální služby, provádí veřejně prospěšnou vzdělávací činnost a provozuje veřejnou jídelnu. V rámci vedlejší činnosti pronajímá své nově vybavené prostory a poskytuje reklamní služby.

Předpoklady:

- organizace využívá osvobození bezúplatných příjmů vždy, kdy je to možné (pokud se rozhodne osvobození využít, už to nemůže změnit a všechny přijaté dary budou osvobozené, stejné to bude i v případě, že se rozhodně osvobození nevyužít),
- organizace odděleně eviduje jednotlivé činnosti

1) Spolek přijal členské příspěvky (OPS přijala příspěvky členů klubu) ve výši 30 000 Kč, k tomuto příjmu alokoval/a náklady ve výši 24 000 Kč.

Spolek: Členské příspěvky jsou předmětem daně, ale dle § 19 odst. 1 a) ZDP jsou členské příspěvky přijaté spolkem osvobozené od daně z příjmů.

OPS: Příspěvky členů klubu jsou předmětem daně.

2) Organizace v roce 2014 získala ze sociálních a obdobných služeb příjmy ve výši 1 000 000 Kč a současně náklady na poskytování těchto služeb činily 1 800 000 Kč.

Z poskytování sociálních služeb organizace vykazuje ztrátu ve výši 800 000 Kč.

Spolek: Příjmy z nepodnikatelské ztrátové činnosti nejsou v případě spolků dle § 18a odst. 1 a) ZDP předmětem daně z příjmů a současně náklady související s těmito příjmy nelze považovat za daňově uznatelné.

OPS: Předmětem daně OPS jsou veškeré její příjmy s výjimkou příjmů z investičních dotací. Tyto příjmy tedy budou u OPS vstupovat do základu daně a související náklady jsou daňově uznatelné.

3) Organizace v roce 2014 získala dotaci na sociální služby ve výši 800 000 Kč, kterou v daném roce celou vyčerpala.

Spolek: Dotace není dle § 18a odst. 1 a) ZDP předmětem daně z příjmů spolků a související náklady hrazené z této dotace nelze považovat za daňově uznatelné náklady.

OPS: Přijaté dotace je předmětem daně z příjmů OPS a související náklady jsou daňově uznatelné.

4) Organizace v rámci veřejně prospěšné vzdělávací činnosti přijala dary v celkové výši 600 000 Kč. V souvislosti s těmito příjmy současně vynaložila náklady ve výši 450 000 Kč.

Spolek: Dary představují příjmy osvobozené od daně dle § 19b odst. 2 b) ZDP. Náklady hrazené z těchto darů jsou pak považovány za daňově neuznatelné.

OPS: V případě darů je situace u OPS stejná jako v případě spolků. Přijaté dary jsou u OPS osvobozenými příjmy a nevstupují tedy do základu daně a související náklady nejsou daňově uznatelné.

5) Z veřejně prospěšné vzdělávací činnosti organizace získala příjmy ve výši 400 000 Kč a v souvislosti s těmito příjmy vynaložila náklady ve výši 280 000 Kč.

Spolek: Tato činnost je zisková. Příjmy ze ziskové nepodnikatelské činnosti jsou i v případě spolků předmětem daně a související náklady lze považovat za daňově uznatelné.

OPS: Příjmy z nepodnikatelské činnosti jsou u OPS vždy předmětem daně bez ohledu na to, zda v rámci této činnosti vykazuje ztrátu nebo zisk.

6) V rámci hlavní činnosti organizace také provozuje veřejnou jídelnu, kde osobám sociálně slabým nabízí jídla zdarma. Pro ostatní lidi (veřejnost) nabízí jídla za běžné tržní ceny.

- Na jídla poskytovaná sociálně slabší skupině osob organizace získala příspěvek ve výši 120 000 Kč (dobrovolná úplata za jídlo) a současně náklady na tuto činnost činily 400 000 Kč.
- Z provozování jídelny pro širokou veřejnost organizaci plynuly příjmy ve výši 500 000 Kč a náklady na tyto služby činily 300 000 Kč.

Spolek: Dobrovolná úplata za jídlo ve výši 120 000 Kč není dle § 18a odst. 1 a) ZDP předmětem daně, jelikož tyto příjmy pochází ze ztrátové činnosti. Související náklady pak nelze považovat za daňově uznatelné.

Příjmy z provozu jídelny pro širokou veřejnost jsou výsledkem ziskové podnikatelské činnosti a budou tedy vstupovat do základu daně spolku. Náklady vynaložené v souvislosti s touto činností jsou daňově uznatelné.

OPS: Bez ohledu na to, že je poskytování jídla sociálně slabým ztrátovou činností jsou příjmy z této činnosti předmětem daně z příjmů OPS a související náklady lze považovat za daňově uznatelné.

Také příjmy z provozu jídelny pro širokou veřejnost jsou předmětem daně OPS.

7) Organizace obdržela za rok 2014 úroky z běžného účtu ve výši 1 000 Kč.

Spolek: Úroky jsou vždy předmětem daně dle § 18a odst. 2 ZDP. U veřejně prospěšných poplatníků s úzkým základem daně jsou ale úroky zdaňovány srážkovou daní (19 %) u zdroje. Spolek tedy obdržel již zdaněné úroky ve výši 810 Kč, které už dle § 23 odst. 4 a) nebudou vstupovat do základu daně.

OPS: OPS obdržela úroky v brutto výši 1 000 Kč. U OPS úroky vstupují do základu daně.

8) V rámci vedlejší činnosti organizace poskytuje reklamní služby formou inzerce na svých webových stránkách či na svých veřejně prospěšných akcích apod. Za tyto služby organizace získala příjmy v celkové výši 900 000 Kč a současně na tuto reklamní činnost vynaložila náklady ve výši 450 000 Kč.

Spolek: Příjmy z reklamy jsou vždy předmětem daně dle § 18a odst. 2 ZDP.

OPS: Veškeré příjmy předmětem, tedy i příjmy z reklamy.

9) Organizace také pronajímá své nově vybavené prostory. Příjmy z pronájmu činily 300 000 Kč a náklady vynaložené na dosažení těchto příjmů byly ve výši 680 000 Kč.

Příjmy z pronájmu byly za rok 2014 nižší než náklady na dosažení těchto příjmů vynaložené. V této činnosti spolek tedy v roce 2014 vykazuje ztrátu ve výši 580 000 Kč.

Spolek: Příjmy z pronájmu u poplatníků s úzkým základem daně dle § 18a odst. 2 ZDP vždy vstupují do základu daně bez ohledu na to, zda se jedná o zisk či ztrátu.

OPS: Příjmy z podnikatelské činnosti jsou u OPS vždy předmětem daně z příjmů a náklady vynaložené na jejich dosažení jsou daňově uznatelné.

Tab. 1 Výpočet daně za rok 2014 pro spolek.

	HLAVNÍ ČINNOST							VEDLEJŠÍ ČINNOST		
	Členské příspěvky	Sociální služby		Vzdělávání		Jídlna pro sociálně slabé		Úroky z BÚ	Reklama	Pronájem
		Dotace	Ostatní	Dary	Ostatní	Zdarma	Tržní ceny			
Výnosy (příjmy)	30 000	800 000	1 000 000	600 000	400 000	120 000	500 000	810	900 000	300 000
Náklady (výdaje)	24 000	800 000	1 800 000	450 000	280 000	400 000	300 000		450 000	680 000
Výsledek hospodaření	6 000	0	-800 000	150 000	120 000	-280 000	200 000	810	450 000	-380 000
Není předmětem daně			-800 000			-280 000		810		
Je osvobozeno	6 000			150 000						
Dílčí základ daně	0	0	0	0	120 000	0	200 000	0	450 000	-380 000

Základ daně celkem	390 000
Snížení ZD dle § 20 odst. 7	300 000
Základ daně po úpravách	90 000
Daň (19 %)	17 100

Tab. 2 Výpočet daně za rok 2014 pro obecně prospěšnou společnost.

	HLAVNÍ ČINNOST								VEDLEJŠÍ ČINNOST	
	Dobrovolné příspěvky	Sociální služby		Vzdělávání		Jídla pro sociálně slabé		Úroky z BÚ	Reklama	Pronájem
		Dotace	Ostatní	Dary	Ostatní	Zdarma	Tržní ceny			
Výnosy (příjmy)	30 000	800 000	1 000 000	600 000	400 000	120 000	500 000	1000	900 000	300 000
Náklady (výdaje)	24 000	800 000	1 800 000	450 000	280 000	400 000	300 000		450 000	680 000
Výsledek hospodaření	6 000	0	-800 000	150 000	120 000	-280 000	200 000	1000	450 000	-380 000
Není předmětem daně										
Je osvobozeno				150 000						
Dílčí základ daně	6 000	0	-800 000	0	120 000	-280 000	200 000	1000	450 000	-380 000

Základ daně celkem (zaokrouhlený na tisíce dolů)	- 683 000
Snížení ZD dle § 20 odst. 7	0
Základ daně po úpravách	0
Daň (19 %)	0

Shrnutí výsledků případové studie

Na tomto příkladě je velmi dobře vidět, jak se liší postup zjištění daně v závislosti na tom, zda organizace zdaňuje v širokém či úzkém základu daně. Spolek zdaňuje v úzkém základu daně, jsou v něm tedy zahrnuty pouze příjmy ze ziskové podnikatelské činnosti a příjmy z podnikatelské činnosti. Naopak OPS zdaňuje v širokém základu daně a předmětem daně jsou všechny její příjmy.

Tato studie je konkrétně zaměřena na poskytovatele sociálních služeb. Organizace tohoto typu zpravidla vykazují v rámci hlavní činnosti ztrátu. Z daňového hlediska je pro takovéto organizace mnohem výhodnější zvolit právní formu zdaňující v širokém základu daně, tedy OPS nebo ústav. Jako spolek totiž není schopna kompenzovat ztrátu z hlavní činnosti ziskem z ostatních činností, protože tato ztráta nevstupuje do základu daně. Ve výsledku je pak základ daně spolku vyšší než u OPS, která tuto možnost kompenzace má. Výhodou zdaňování v širokém základu daně je také skutečnost, že taková organizace nemusí sledovat, která z činností je ztrátová a která zisková. Tím se výrazně snižuje administrativní náročnost spojená s klíčováním nákladů a výnosů k jednotlivým činnostem.

Ve prospěch OPS v případě poskytovatelů sociálních služeb také mluví skutečnost, že jejich největším zdrojem příjmů jsou dotace a dary. Jako OPS totiž podléhá mnohem přísnějším pravidlům. Má povinnost podávat daňová přiznání, musí vést podvojný účetnictví a také mnohem častěji podléhá auditu. V okamžiku, kdy hodnota přijatých darů přesáhne výši 1 mil. Kč, vzniká OPS povinnost ověřit účetní závěrku auditorem. Tato povinnost vzniká také v případě, že obrát OPS je vyšší než 10 mil. Kč., nebo pokud OPS nemá zřízenou dozorčí radu. Hospodaření OPS je tedy mnohem transparentnější a poskytovatelé dotací i potenciální dárci mají díky tomu v tyto organizace větší důvěru. Šance na získání finančních prostředků jsou tak mnohem vyšší než u spolku.

V uvedené studii by samozřejmě bylo možné uvažovat i o právní formě ústavu. Tato právní forma má v současné době o něco volnější úpravu než OPS, ale na druhou stranu není prozatím tolik známá. I to je důvodem proč potenciální dárci, kteří nemají povědomí o změnách v neziskovém sektoru, dají přednost OPS, kterou už dobře znají. Nicméně stále se mezi poskytovateli sociálních služeb najdou organizace, které se nestihly transformovat na OPS, nebo na to zatím nebyli připraveni. Právě pro tyto organizace je tu možnost transformace na ústav, který je nástupcem OPS. Do budoucna bude tato právní forma dokonce velmi pravděpodobně upřednostňována před OPS, jelikož úprava OPS již nebude schopna reagovat na nově vzniklé problémy. V důsledku toho bude postupně ustupovat do pozadí a OPS se postupně pomalu přetransformují na ústavy. Z dlouhodobějšího hlediska je tedy tato právní forma pro oblast sociálních služeb vhodnou volbou.

7 Úroveň transparentnosti neziskového sektoru

Transparentnost neziskových organizací hraje klíčovou roli při získávání prostředků pro podporu činnosti organizací od potenciálních donorů. Nikdo není ochotný ať už finančně či jiným způsobem podporovat organizace, u nichž si není jistý, na jaký účel budou poskytnuté prostředky využity. Organizace, které poskytují dostatek informací o své činnosti, lidech působících v organizaci a hospodaření mají mnohem vyšší šance na získání pomoci. Význam transparentnosti také potvrzuje skutečnost, že transparentnost organizací vůči veřejnosti je jednou z hodnocených oblastí v rámci řízení o poskytnutí značky spolehlivosti. Díky této značce mají potenciální dárci a partneři jistotu, že jde o prověřenou organizaci a nemusí se tak obávat, že by poskytnuté prostředky byly využity na jinou než uváděnou činnost.

7.1 Vývoj počtu NNO v ČR v posledních letech

Ještě než se dostanu k samotnému hodnocení úrovně transparentnosti neziskového sektoru, uvádím základní informace o vývoji počtu NNO v ČR. Následující tabulka zobrazuje vývoj počtu NNO dle jejich právní formy za roky 2012, 2013 a 2014. Údaje prezentované v této tabulce vychází ze Studie Data a fakta o neziskovém sektoru v ČR, jejíž autorkou je Ing. Zuzana Prouzová, Ph.D. Autorka studie využila pro údaje o počtu NNO data poskytnutá Registrem ekonomických subjektů ČSÚ 2015. Data v tabulce jsou pak uvedena v tzv. užším vymezení, tzn. ve vymezení NNO používaném Radou vlády pro nestátní neziskové organizace. Toto vymezení zahrnuje občanská sdružení (nyní spolky) a jejich organizační jednotky (nyní pobočné spolky), obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy a od roku 2014 i nové právní formy jako ústav. Pro účely této práce ještě navíc uvádím sociální družstvo. Nicméně údaje o sociálních družstvech jsou pouze orientační. Počet tohoto typu organizace nelze nikde s přesností získat, jelikož neexistuje žádný registr sociálních podniků. Důležité je také upozornit na skutečnost, že do roku 2013 byly do počtu občanských sdružení započítávány i organizační jednotky odborových organizací a organizací zaměstnavatelů. Teprve až od roku 2014 je tento údaj uváděn samostatně. Veškeré údaje v následujících tabulkách jsou uváděny vždy k počátku daného roku.

Jak je z tabulek vidět, největší zastoupení mezi NNO mají spolky (dříve občanská sdružení). Jejich počet každoročně roste v řádech tisíců. I tento údaj je však nadsazený, protože do konce roku 2013 neměla sdružení povinnost odhlásit se po ukončení své existence z registru Ministerstva vnitra. Kolik skutečně aktivních spolků a jejich pobočných spolků existuje, bude jasné až po skončení tříleté lhůty pro doplnění údajů do veřejného rejstříku v souladu s NOZ. Některé odhady předpokládají pokles o třetinu až polovinu. Stejný rostoucí trend vývoje, lze zaznamenat také u většiny ostatních právních forem. Zaměříme-li se na OPS, je vidět, že

jejich počet se v roce 2013 zvýšil o 360 organizací. Bohužel nelze určit, kolik obecně prospěšných společností přibýlo v důsledku transformace spolků na OPS a kolik jich vzniklo úplně nově. Tento počet se již nebude nadále zvyšovat, neboť od 1. 1. 2014 už organizace s právní formou obecně prospěšné společnosti vznikat nemohou. Nástupnickou právní formou obecně prospěšných společností je ústav, kterých v roce 2014 fungovalo již 167. U spolků (dříve sdružení) k výrazným změnám v počtu organizací nedošlo. Opačný trend lze zaznamenat u pobočných spolků. Záměrem NOZ a doprovodných zákonů bylo samozřejmě i odhacení nečinných spolků a jejich pobočných spolků. Nicméně snížení v důsledku této skutečnosti, lze očekávat až po uplynutí lhůty pro jejich registraci do spolkového rejstříku. Pokusila jsem se získat prohlášení ČSÚ ohledně příčiny tohoto poklesu, ale bohužel se mi ho nepodařilo získat. Mírný zanedbatelný pokles byl zaznamenán v roce 2014 také u nadací. Počet sociálních družstev za rok 2012 se mi nepodařilo nikde dohledat, rok 2013 a 2014 je sice uveden, ale údaje jsou pouze orientační. Data o sociálních podnicích uvedená v následující tabulce jsou získána z webových stránek České sociální podnikání. Nicméně ani tato stránka neposkytuje přesné údaje o počtu těchto organizací.

Tab. 3 Vývoj počtu NNO dle právní formy v letech 2012 – 2014 v ČR

Právní forma	2014	2013	2012
Nadace	530	532	493
Nadační fond	1 538	1 430	1400
Obecně prospěšná společnost	3 045	2 685	2 409
Spolek (dříve občanské sdružení)	87 787	84 430	79 462
Pobočný spolek (dříve organizační jednotka spolku)	27 957	34 536	34 656
Ústav	167	0	0
Sociální družstvo	211	143	-

Zdroj: Prouzová, 2015, www.ceske-socialni-podnikani.cz

Změny v počtu jednotlivých právních forem NNO v Jihomoravském kraji odpovídají celorepublikovému trendu. Počet spolků se neustále zvyšuje, stejně tak je tomu u nadačních fondů i obecně prospěšných společností. Pobočné spolky vykazují i v tomto případě pokles, ale až v roce 2014. U nadací je opět zaznamenán pokles, v tomto případě je ale velmi nepatrný.

Tab. 4 Vývoj počtu NNO dle právní formy v letech 2012 – 2014 v Jihomoravském kraji

Právní forma	2014	2013	2012
Nadace	52	51	49
Nadační fond	180	167	164
Obecně prospěšná společnost	302	273	247
Spolek (dříve občanské sdružení)	10 007	9 541	9 270
Pobočný spolek (dříve organizační jednotka spolku)	2 903	3 546	3 480
Ústav	13	0	0
Sociální družstvo	-	-	-

Zdroj: Prouzová, 2015

7.2 Transparentnost jihomoravských NNO

Obsahem této kapitoly je komparace výsledků analýzy transparentnosti neziskového sektoru Jihomoravského kraje s celorepublikovými výsledky. Tento průzkum v rámci celé republiky na vzorku 2400 organizací uvádí Bachmann ve své studii *Transparentnost a veřejná prospěšnost českých neziskových organizací*. Výsledky této studie mne přivedly na myšlenku prozkoumat úroveň transparentnosti neziskového sektoru vůči veřejnosti pouze v rámci Jihomoravského kraje a porovnat je s celorepublikovým stavem. Průzkum jsem provedla na vzorku 133 neziskových organizací. Přičemž největší podíl mají občanská sdružení v počtu 97 (71,8%), dále církevní organizace v počtu 15 (11,1 %), obecně prospěšné společnosti v počtu 12 (8,9 %) a nadace a nadační fondy v počtu 11 (8,2 %). Jako zdroj informací jsem využila databázi Asociace nestátních neziskových organizací Jihomoravského kraje (ANNO JMK). Pro šetření jsem využila bodové hodnocení dle vzoru Bachmanna, viz příloha B.

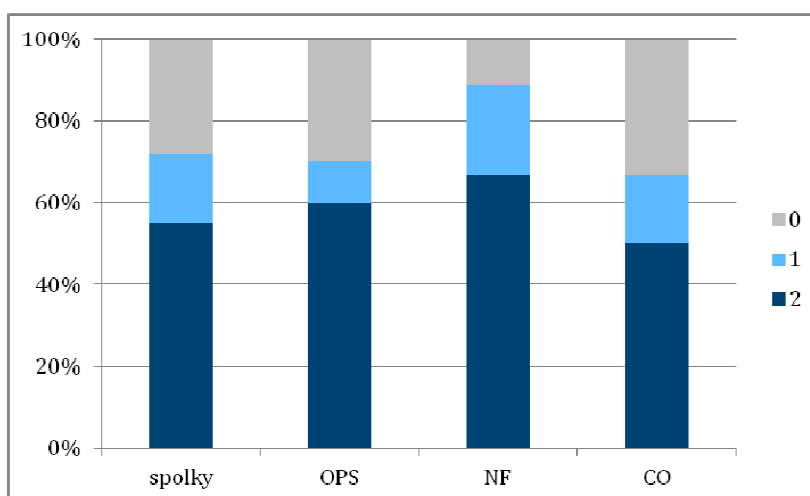
Existence webových stránek, obtížnost vyhledání, aktuálnost informací

V první řadě se zaměřuji na to, zda vybrané organizace vůbec mají vlastní webovou stránku. Bachmann ve své studii uvádí, že „webové stránky provozuje jen kolem 30 % všech českých NNO“. Analýza dostupnosti webových stránek v Jihomoravském kraji naopak ukazuje, že zdejší neziskové organizace mají vlastní webové stránky v 84,4 % případů. Tento stav je oproti celorepublikovým výsledkům velmi příznivý. Důvod takto odlišného výsledku může být ten, že pro průzkum JMK jsem využila databázi ANNO JMK. Přičemž ANNO JMK je součástí ANNO ČR, která v roce 2013 provedla revizi členské základy. V důsledku toho nefunkční členské organizace vystoupily a neexistující byly formálně vyloučeny. Naopak Bachmann využil pro

průzkum databázi RIS a evidenci NNO. Dosud zaniklé nebo nefunkční organizace neměly povinnost oznamovat ukončení či přerušení činnosti. V evidencích, které využil Bachmann tak mohou být v současné době ještě evidovány již neexistující či nefungující organizace a takové organizace pak mají neaktivní webové stránky nebo je už ani nemají. Které organizace jsou skutečně funkční, se dozvíme až po skončení tříleté lhůty pro přizpůsobení údajů o organizacích ve veřejných rejstřících.

S existencí webových stránek úzce souvisí aktuálnost informací na nich zveřejněných. Z těch organizací, které disponují webovými stránkami, jich 86,8 % na svých stránkách poskytuje aktuální informace. V tomto ohledu je výsledek JMK stejný jako ten celorepublikový, podle něhož má aktuální stránky 85 % českých NNO. S tím, že za aktuální jsou dle vzoru Bachmanna považovány ty stránky, kde došlo k nějaké změně (např. aktualizace, příspěvek, zveřejnění dokumentu apod.) alespoň v průběhu roku 2014.

Pozitivní je také výsledek, že u většiny organizací (konkrétně 72,8 %) lze webové stránky snadno vyhledat pouhým zadáním názvu organizace a české případně jiné běžně známé domény. U zbylých 27,2 % organizací je pro vyhledání stránek nutno využít vyhledávač. Bachmann tento údaj za celou republiku neuvádí. Za dostupnost mohly organizace získat 0 až 2 body, podle stupně obtížnosti vyhledání stránky. Konkrétní způsob bodování je uveden v příloze. Následující graf zobrazuje výsledky u jednotlivých právních forem.

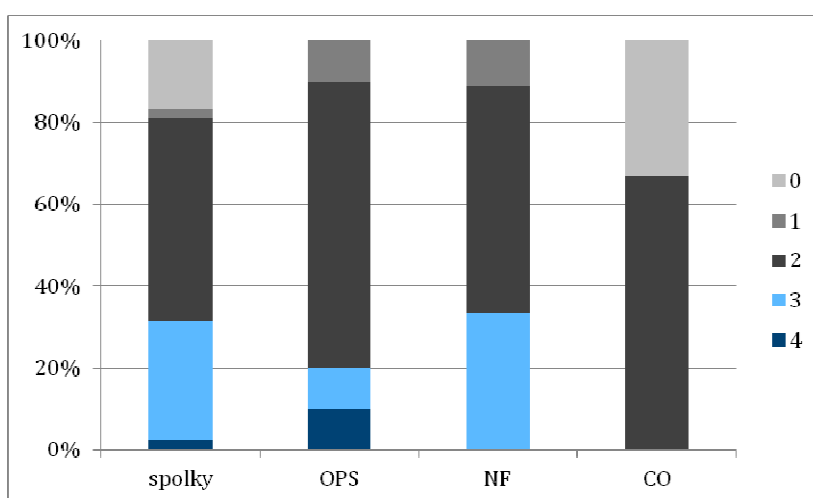

Obr. 1 Úroveň dostupnosti webových stránek

Definice poslání

Nejdůležitější informací, kterou o sobě mohou organizace veřejnosti poskytnout, je účel jejich existence. Srozumitelně a dostatečně podrobně definované poslání je základ pro navázání kontaktu s potenciálními sponzory, dobrovolníky či partnery. Pokud není jasné, na jakou činnost budou případně poskytnuté prostředky využity, pravděpodobnost získání jakéhokoli daru či pomoci se rapidně snižuje. Bachmann

ve své studii uvádí, „že jasně definované poslání má méně než polovina všech českých NNO“ konkrétně 48,6 % ze sledovaných organizací. Analýza schopnosti jihomoravských NNO definovat své poslání naopak ukázala, že pouhých 14,9 % organizací nemá poslání definované vůbec. Dalších 3,5 % organizací své poslání na stránkách sice uvádí, ale jeho popis je nedostatečný nebo dosti neurčitý. Dále 52,6 % organizací má poslání sice jasně definováno, ale nevhodně umístěné (tzn. mimo úvodní stránku). Zbýlých 26,3 % má své poslání vhodně vysvětlené i umístěné a 2,6 % z těchto organizací pak slovní popis navíc doplňuje o video či prezentaci. Celkově tedy účel své existence zveřejňuje 85,1 % jihomoravských NNO. Jihomoravský kraj je na tom tedy i v této oblasti podstatně lépe než republika jako celek. Za úroveň definice poslání mohly organizace získat 0 až 4 body. Výsledky jednotlivých právních forem uvádí následující graf.

Obr. 2 Úroveň definice poslání NNO JMK

Zaměří-li se na jednotlivé právní formy, tak nejlépe v tomto ohledu dopadly nadace a nadační fondy a současně obecně prospěšné společnosti. V obou případech své poslání zveřejňuje 100 % ze sledovaných organizací s vlastními webovými stránkami. V Bachmannově studii jsou výsledky totožné. Sice neuvádí procentuální vyjádření, ale nejlépe dopadly nadace a nadační fondy a hned za nimi obecně prospěšné společnosti. Ne příliš pozitivní výsledky pak vykazují spolky. Bachman (2015, s. 3) uvádí že „velká část spolků své poslání vůbec nezveřejňuje a pravděpodobně ho ani nemají písemně definováno, nebo je formulováno natolik vágně, že může těžko plnit svůj účel“. Naopak jihomoravské spolky dopadly nad očekávání dobře, své poslání má srozumitelně definováno 80,9 % ze sledovaných spolků s webovými stránkami. Nejhorší pak dopadly církevní organizace, které své poslání zveřejňují v 66,7 % případů. I zde může být důvodem těchto lepších výsledků členství sledovaných organizací v ANNO JMK. Asociace totiž pravidelně pořádá odborné semináře, čímž zvyšuje povědomí členských neziskových organizací mimo jiné o současných trendech a požadavcích na transparentnost. Jihomoravské organizace mohou být díky těmto seminářům lépe informovány.

Přesto, že poslání má vhodně definována převážná většina sledovaných organizací stejně jako v celorepublikových výsledcích nejsou NNO schopny shrnujícího pohledu na svoje činnosti. Mnoho organizací zasahuje do více oblastí činnosti a jsou schopny celkem dobře popsat jednotlivé cíle, kterých se snaží v dané oblasti dosáhnout. Ale nedokážou popsat společný cíl či účel existence společnosti, který by měl tyto jejich činnosti propojovat (Bachmann, 2015, s. 3).

Zveřejnění složení orgánů či týmu zaměstnanců

Další sledovanou oblastí je úroveň profesionality v oblasti personalistiky. Bachmann (2015, s. 3) uvádí, že „57,1 % organizací na svých webových stránkách nezveřejňuje složení svých orgánů ani týmu zaměstnanců a veřejnost se tak nemá možnost dozvědět, kdo za organizací stojí, kolik má zaměstnanců nebo případně dobrovolníků“. U jihomoravských NNO je bohužel výsledek naprosto stejný. Zde tyto informace nezveřejňuje dokonce 61,4 % organizací. Dalších 36,8 % zveřejňuje buď jen složení orgánů, nebo jen složení týmu zaměstnanců a pouhé 1,8 % ze sledovaných organizací poskytuje obě informace. Z hlediska právní formy jsou v tomto ohledu nejsdílnější církevní organizace (83,3 %), s tím že zveřejňují buď jen složení týmu, nebo jen složení vedení. Jako druhé skončily obecně prospěšné společnosti s 60%, z toho 40 % zveřejňuje pouze jednu z informací a pouze 10 % zveřejňuje jak složení týmu, tak složení vedení. Daleko méně často pak tyto informace zveřejňují nadace a nadační fondy (44,4 %) a nejhůře v hodnocení skončily spolky (32,6 %). V Bachmannově studii skončily na posledním místě nadace a nadační fondy, konkrétní procenta však neuvádí.

Transparentnost hospodaření organizací

Skutečnost zda organizace zveřejňují způsob, jakým nakládají se získanými zdroji, nebo informace o tom, jakých dosahují výsledků je vedle jasné definice poslání nejdůležitějším aspektem pro získávání jakýchkoliv forem příspěvků. Součástí analýzy byl tedy i průzkum, zda organizace zveřejňují na svých stránkách informace o svém hospodaření. Ze sledovaných organizací poskytuje informace o svém hospodaření prostřednictvím výročních zpráv pouhých 25,4 % NNO, což je velmi špatný výsledek. Nejčastěji své výroční zprávy pak zveřejňují obecně prospěšné společnosti (70 %) a následují nadace a nadační fondy (66,7 %) a v těsném závěsu s 50 % jsou církevní organizace. Naopak spolky své výroční zprávy zveřejňují v pouhých 14,6 % případech. Tyto výsledky jsou téměř totožné, jako je tomu v celorepublikovém šetření. Bachmann (2015, s. 4) uvádí, že „nejčastěji své veškeré účetní výkazy zveřejňují nadace (66,7 %) a účelová zařízení církví (51,5 %).“

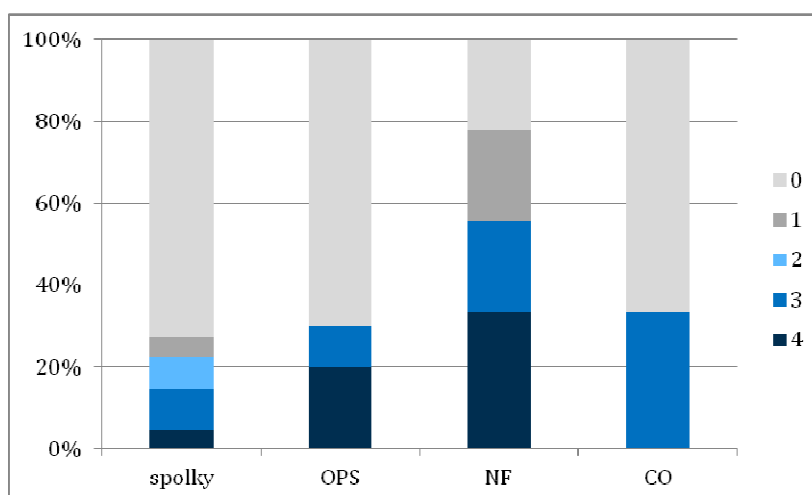
Zapojení dobrovolníků

Další analyzovanou oblastí je vztah neziskových organizací s veřejností. Zde se mimo jiné zaměřuji na to, zda organizace na svých stránkách vyzývají návštěvníky k zapojení se do činnosti organizace prostřednictvím dobrovolnické práce. Tuto výzvu a potřebné podklady na svých stránkách uvádí pouhých 21,9 % organizací.

Pokud se podíváme na výsledky dle jednotlivých právních forem. Nejčastěji tuto možnost spolupráce nabízí církevní organizace (50 %), následují nadace a nadační fondy (44,4 %). Naopak obecně prospěšné společnosti (20 %) a spolky (18 %) výzvu k tomuto typu spolupráce uvádí spíše výjimečně. Bachmann tuto oblast ve své studii neanalyzuje.

Výzva k dárcovství a zveřejnění dárců

Pro navázání kontaktu s veřejností je velmi důležitá také skutečnost, zda organizace na svých stránkách návštěvníky upozorňuje na možnost dárcovství. Velmi závažnější je, že 68,4 % ze sledovaných organizací na možnost dárcovství na svých stránkách vůbec neupozorňuje. Dalších 5,3 % organizací sice vyzývá k finančnímu dárcovství, ale paradoxně na stránkách neuvádí číslo svého účtu. Organizací, které vyzývají k finančnímu dárcovství a zároveň uvádí číslo účtu je také 6,1 %. O něco více organizací, (konkrétně 12,3 %) pak návštěvníky vyzývá nejen k finančnímu daru, ale k různým formám dárcovství jako je poskytnutí věcných darů, nákup produktů organizace apod. Zbylých 7,9 % organizací navíc usnadňuje a urychluje poskytnutí finančního příspěvku prostřednictvím možnosti zaslání DMS nebo využití PaySec. Z těchto výsledků je vidět, že v této oblasti mají organizace velké mezeiry. Možnost dárcovství z pohodlí domova a bez zbytečných překážek je pro dárce v dnešní uspěchané době velmi důležitým faktorem při rozhodování o poskytnutí či neposkytnutí příspěvku. Porovnání s celorepublikovými výsledky není ani v tomto případě možné, jelikož tato oblast není předmětem Bachmannovy studie. Počet dosažených bodů u jednotlivých právních forem zobrazuje následující graf.

Obr. 3 Úroveň on-line dárcovství NNO JMK

Přesto, že základním prvkem dárcovství je, že dárce za poskytnuté prostředky neočekává protiplnění, je z hlediska navazování dlouhodobějších vztahů vhodné na stránkách zveřejňovat alespoň jména dárců. Ze sledovaných organizací uvádí informace o dárcích pouhá polovina (konkrétně 54,4 %). Což je o něco lepší výsledek

než v celorepublikovém šetření, kde poskytuje informace o dárcích 44,6 % ze sledovaných organizací. V Jihomoravském kraji pak nejčastěji své dárcce zveřejňují obecně prospěšné společnosti a to až v 90 %, v polovině případů dárcce uvádí také nadace a nadační fondy (55,6 %). Podobně jsou na tom i spolky (51,7 %) a za nimi církevní organizace s pouhými 33,3 %. V rámci celorepublikového šetření, byla zjištěna skutečnost, že dárcce zveřejňuje pouze 44,6 % organizací s vlastními webovými stránkami. Nejlépe pak dopadly církevní organizace, které zveřejňují dárcce v 88,0 % případů, což je naprosto opačný výsledek než je tomu v Jihomoravském kraji. Tento naprosto odlišný výsledek může být důsledkem toho, že Bachmann do svého vzorku církevních organizací zahrnuje pouze ty obecně prospěšné, s čímž souvisí skutečnost, že jde převážně o organizace poskytující sociální služby. Právě tato oblast činnosti má poměrně vysokou úroveň transparentnosti. Absolutně pak vyloučil účelová zařízení církví, které jsou zaměřeny pouze na náboženskou a duchovní činnost. Zatímco v průzkumu Jihomoravského kraje jsou zahrnuta i tato účelová zařízení zaměřená pouze na naplňování hlavního poslání církve.

Sociální síť

Vedle webových stránek jsou významným komunikačním prostředkem s veřejností také sociální sítě jako je Facebook, Twitter apod. Nejčastěji na svůj profil na sociálních sítích upozorňují překvapivě církevní organizace, a to v 66,7 %, méně často pak obecně prospěšné společnosti, kde se s odkazem na Facebook či Twitter setkáme u 60 %. Ve 44,4 % případů na svých stránkách odkazují na sociální síť i nadace a nadační fondy a u spolků se s tímto odkazem lze setkat ve 42,7 %. Celkově má odkaz na tyto sítě na svých stránkách zveřejněna necelá polovina ze sledovaných organizací (konkrétně 45,6 %). Některé organizace využívají i více než jeden komunikační kanál. Kromě sociálních sítí je jednou z možností navázání kontaktu s veřejností také možnost RSS, což spočívá v automatickém zasílání informací o obsahu webové stránky zájemcům. Možnost automatického zasílání obsahu na svých stránkách zveřejňují organizace dokonce mnohem častěji než odkaz na Facebook. Ani tuto oblast Bachmann ve své studii neřeší.

Celkové výsledky

Maximálně možný počet dosažených bodů z hodnocení jednotlivých uvedených oblastí bylo 17 bodů. Nejvyššího průměrného hodnocení dosáhly nadace a nadační fondy s průměrným skóre 11 bodů. Těsně za nimi jsou obecně prospěšné společnosti s průměrným skóre 10,20 bodů. O něco méně bodů pak získaly církevní organizace s průměrným skóre 8,83 bodů a velmi podobně dopadly spolky s průměrným skóre 7,97 bodů.

Kromě rozdělení organizací dle právní formy, lze uvedené oblasti zkoumat také z hlediska oblasti působnosti organizací. Bachmann (2012) rozděluje organizace do skupin podle zaměření na organizace působící v oblasti zdravotnictví, sociálních služeb, práce s dětmi a mládeží, sportu, kultury a péče o památky, místní spolkové činnosti, regionálním rozvoji a ostatních. Celkově jsou na tom dle průměrné-

ho dosaženého počtu bodů nejlépe organizace poskytující sociální služby, v těsném závěsu jsou organizace působící v oblasti zdravotnictví. Následují organizace pracující s dětmi, dále organizace působící v ostatních oblastech (např. věda a výzkum, církve, ekologie a dal.), organizace působící v oblasti regionálního rozvoje, kultury a péče o památky, místní spolky a nejmenší průměrný počet dosažených bodů lze zaznamenat u organizací působících v oblasti sportu.

Pro snadnější orientaci ve výsledcích uvádím tabulku výsledků dosažených v rámci Jihomoravského kraje u jednotlivých právních forem a také celkové výsledky Jihomoravského kraje a České republiky.

Tab. 5 Výsledky průzkumu transparentnosti NNO

Hodnocená oblast (vždy uveden počet a % organizací, které danou informaci zveřejňují)	Právní forma									
	Spolky		OPS		Nadace a nadační fondy		Církevní organizace		Celkem	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	JMK	ČR
Existence webových stránek	89	91,8 %	10	83,3 %	9	81,8 %	6	40,0 %	84,4 %	30,0 %
Snadné vyhledání	64	71,9 %	7	70,0 %	8	88,9 %	4	66,7 %	72,8 %	-
Aktuálnost stránek	78	87,6 %	9	90,0 %	6	66,7 %	6	100,0 %	86,8 %	85,0 %
Definice poslání	74	83,1 %	10	100,0 %	9	100,0 %	4	66,7 %	85,1 %	48,6 %
Výzva k dárcovství	24	27,0 %	3	30,0 %	7	77,8 %	2	33,3 %	31,6 %	-
Zapojení dobrovolníků	16	18,0 %	2	20,0 %	4	44,4 %	3	50,0 %	21,9 %	15,5 %
Odkaz na sociální sítě	38	42,7 %	6	60,0 %	4	44,4 %	4	66,7 %	45,6 %	-
Číslo běžného účtu	44	49,4 %	6	60,0 %	7	77,8 %	3	50,0 %	52,6 %	40,4 %
Zveřejnění výročních zpráv	13	14,6 %	7	70,0 %	6	66,7 %	3	50,0 %	25,4 %	23,3 %
Lidé v organizaci	29	32,6 %	6	60,0 %	4	44,4 %	5	83,3 %	38,6 %	57,1 %
Zveřejnění dárců	46	51,7 %	9	90,0 %	5	55,6 %	2	33,3 %	54,4 %	44,6 %
Celkem	-	52,8 %	-	77,8 %	-	66,7 %	-	50,2 %	54,3 %	-

8 Diskuse, návrhy a řešení

8.1 Problémy související s novou právní úpravou a návrhy jejich řešení

Nová právní úprava neziskových organizací přináší mnoho změn a nároků na tyto organizace. Nejvýrazněji se nová právní úprava dotkla občanských sdružení (dnes spolky). Jak už jsem se několikrát zmínila v předchozích kapitolách, občanská sdružení se musela v souvislosti s přijetím nové právní úpravy neziskových organizací zamyslet nad svou budoucností. Toto rozhodování o budoucí právní formě není jednoduchou záležitostí a spousta organizací se navíc potýká s nedostatečnou informovaností v této oblasti. Nová právní úprava s sebou nese kromě nepopíratelných výhod i spoustu problémů. Právě na problémy, s nimiž se spolky nejčastěji potýkají v souvislosti s novou právní úpravou a na návrh jejich řešení, zaměřím v následujících odstavcích.

Volba právní formy

Při rozhodování o transformaci činí občanským sdružením (dnes spolkům) problémem již posouzení vhodné právní formy z hlediska předmětu jejich činnosti. Otázka, kterou právní formu si má daný spolek zvolit je tak nejčastější otázkou na diskusních fórech a na stránkách organizací sdružující neziskové organizace. Každý spolek je ale individuální, a proto nelze navrhnout obecné řešení tohoto problému. Na druhou stranu lze na základě kritérií uvedených v kapitole 4 a na základě analýzy diskusních fór, alespoň okrajově říci, které právní formy by o transformaci měly a také často uvažují. Vhodnými kandidáty pro transformaci na ústav jsou spolky působící v oblasti poskytování sociálních a zdravotních služeb, spolky zaměřené na edukační činnost, nebo na práci s dětmi. Právě tyto oblasti činnosti bývají nejčastěji ztrátové, a tudíž by jim právní forma ústavu mohla více vyhovovat, ať už z daňového či účetního hlediska. Zdaňování ústavu se shoduje s režimem zdanění obecně prospěšné společnosti popsaným v předchozích kapitolách. Obě tyto právní formy zdaňují v širokém základu daně, což jim umožňuje kompenzovat ztrátu z hlavní činnosti výnosem z ostatních činností, ať už hlavních nebo vedlejších. Spolky, které se rozhodly netransformovat na obecně prospěšnou společnost, nebo to nestihly a výsledky hospodaření z jejich ziskových a neziskových činností jsou výrazně diferencované, mají i po nabytí účinnosti nové právní úpravy stále možnost přejít do širokého základu daně. Tento přechod jim umožní jednak výše zmíněnou kompenzaci ztráty a jednak se jim výrazně sníží administrativní náročnost vedení účetnictví, jelikož už nebudou muset klíčovat výnosy a náklady podle toho zda souvisí se ztrátovou nebo ziskovou činností a tím pádem bude vstupovat do základu daně.

Transformace na ústav jim vedle těchto daňových výhod umožní i zvýšení možnosti získání peněžních prostředků v podobě darů či dotací. Ústav je totiž stejně jako obecně prospěšná společnost oproti spolkům více transparentní. Tato vý-

hoda je pro spolky působící ve zmiňovaných oblastech jistě velmi významná, jelikož jde o činnosti financované převážně z těchto zdrojů. Transformace také vhodná pro spolky, u nichž členská základna představuje spíše překážku. Takovým případem je spolek, kdy veškerou činnost spolku v podstatě řídí jedna osoba a ostatní členové nevykazují přílišnou aktivitu. V takovém případě je jistě vhodné o změně právní formy na ústav uvažovat.

Součástí uvažování o změně na ústav je ale tako nutno brát v úvahu, že ústav má oproti spolku mnohem přísnější úpravu výkaznictví, tzn., má povinnost zveřejňovat účetní závěrku a nemá na rozdíl od spolku možnost vybrat si mezi jednoduchým a podvojným účetnictvím. Pro větší transparentnost hospodaření mají ústavy povinnost vždy vést podvojně účetnictví.

Přizpůsobení stanov a názvu

Další problémovou oblastí spojenou s novou právní úpravou je povinnost občanských sdružení (nyní spolků) přizpůsobit stanovy spolku, tak aby odpovídaly požadavkům nové právní úpravy. V této oblasti se spolky potýkají především s nedostatečnou informovaností a s neznalostí nové terminologie, kterou přinesl nový občanský zákoník. Přesto, že spolky měly možnost se již od roku 2012 seznámat s novou právní úpravou, řada z nich (především ty malé místní spolky) si neumí zákon správně vyložit. Termín, pro přizpůsobení stanov a názvu především se však nezastavitelně blíží a přesto, že spolky dosud nebyly zvyklé spolupracovat s právníkem, bylo by v tomto případě více než vhodné, aby právní pomoc využily. Hlavní důvod, který by je k tomu měl vést, je skutečnost, že nesplnění podmínek pro přizpůsobení stanov může mít pro spolek fatální následky, v podobě jeho zrušení na základě rozhodnutí státu.

V souvislosti s přizpůsobením stanov by si spolky měly dát také pozor na uvádění členů sdružení. U menších spolků se totiž dosud bylo možné setkat s tím, že lidé uvedení ve stanovách jako vedení spolku již dávno nejsou členy spolku nebo dokonce zemřeli. Tento jev nebyl starou právní úpravou nijak ošetřen, a proto není nijak výjimečný. Spolky neměli povinnost hlásit ani to, že se rozhodli pro přerušování nebo přímo ukončení činnosti, což je fenomén spolků. U jiných právních forem je něco takového nemyslitelné. S novou právní úpravou se však mění poměry a spolkům nově vzniká informační povinnost, je proto důležité aby si na to spolky začaly dávat pozor. Díky této nové informační povinnosti spolků, samozřejmě až po uplynutí stanovené tříleté lhůty, bude možné přesně zjistit současný počet skutečně aktivních spolků.

Absence zákona o statusu veřejné prospěšnosti

Velmi významným problémem, který je spojen s rekonstrukcí právních poměrů neziskového sektoru je nepřijetí zákona o statusu veřejné prospěšnosti, na nějž nový občanský zákoník odkazuje. Zákon o veřejné prospěšnosti měl být schválen již v roce 2013, ale 12. 9. 2013 byl návrh zákona senátem zamítnut. K dalšímu projednání byl tento zákon předložen nedávno a to 12. 3. 2015 a bohužel ani tentokrát k přijetí zákona nedošlo. Rada vlády se na březnovém zasedání rozhodla projedná-

vání tohoto zákona přerušit. Uplynul tedy rok a půl od nabytí účinnosti nového občanského zákoníku a problém veřejné prospěšnosti stále není vyřešen. Přičemž právě tento statut měl výrazně přispět ke zvýšení transparentnosti českého neziskového sektoru. V současné době se tak rekonstrukce neziskového sektoru nachází ve stavu rozpracovanosti a původní cíl nové právní úpravy zatím nebyl naplněn. V souvislosti se zamítnutím uvedeného zákona se v České republice rozjel díky Asociaci veřejně prospěšných organizací projekt s názvem „Značka spolehlivosti“, který se snaží tuto mezeru v úpravě neziskového sektoru, alespoň nějakým způsobem vyplnit. Pokud chce v současné době veřejně prospěšná společnost prokázat veřejnosti, že je transparentní ve svém hospodaření a získané prostředky využívá v souladu s účelem, pro který byla založena, je získání značky spolehlivosti nejideálnější řešením. Samotný proces získání této značky je rozdělen do tří fází. V první fázi je provedena vstupní analýza, která má zjistit, zda je organizace vůbec schopná se o značku spolehlivosti ucházet. Pokud touto první fází projde, následuje podrobné hodnocení pěti oblastí, konkrétně poslání, cíle a hodnoty, dále správa, řízení a vnitřní kontrola, také fundraising a vztahy s veřejností, další zkoumanou oblastí je finanční řízení a hospodaření a v neposlední řadě transparentnost vůči veřejnosti. Z této fáze vytvoří hodnotitel podrobnou zprávu a doporučení a v poslední fázi pak na základě toho rozhodne Rada pro hodnocení spolehlivosti o udělení či neudělení značky. (Znackaspolehlivosti.cz)

Nezrovna nevýhodou, ale určitě předmětem uvažování je skutečnost, že proces získávání značky je zpoplatněn. Jeho platnost je navíc omezena na dobu tří let, přičemž každý rok probíhá průběžná zpoplatněná kontrola a jednou za tři roky je nutné provést znovu celý proces hodnocení. Získání značky pak samozřejmě není spojeno ani se získáním žádných např. daňových benefitů jako by tomu jednou mělo být u získání statusu veřejné prospěšnosti. Nicméně v současné době je toto v podstatě jediná možnost jak informovat veřejnost o veřejné prospěšnosti a transparentnosti společnosti a ve prospěch této značky mluví také skutečnost, že je uznávána i ve světě a její získání tedy zvyšuje šance za získání prostředků i od zahraničních dárců.

8.2 Diskuse

V rámci diskuse bych se chtěla vyjádřit k problémům, které mi v souvislosti se zpracováním této práce vznikly. Jako jeden z cílů této práce jsem si stanovila návrh řešení problémů spojených se zavedením nového občanského zákoníku. Jak uvádím v metodice práce, pro sběr těchto údajů jsem se původně rozhodla využít dotazníkové šetření Zvolenému vzorku organizací byl prostřednictvím ANNO JMK rozeslán odkaz na online dotazník. Obesláno bylo přes více než sto neziskových organizací. Toto dotazníkové šetření mělo být hlavním zdrojem dat. Zpětnou vazbu jsem ale bohužel získala pouze od 18 neziskových organizací. Vzhledem k velmi nízké návratnosti, jsem pro analýzu problémových oblastí zvolila průzkum webových stránek. Příčinou nízké návratnosti může být např. velký rozsah zjišťovaných údajů nebo nízká míra motivace respondentů k vyplnění.

Závěr

Diplomová práce se zabývala problematikou změn, které přináší nový občanský zákoník pro neziskové organizace, konkrétně pak pro občanská sdružení. Soukromé právo obecně prošlo rozsáhlou rekonstrukcí, která výrazně ovlivnila i neziskový sektor. Velkou změnou pro neziskový sektor bylo především nabytí účinnosti nového občanského zákoníku. Občanských sdružení se pak tato rekonstrukce dotkla tím, že nový občanský zákoník nahradil zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů a v důsledku toho přestala existovat právní forma s názvem občanské sdružení. Nicméně organizace tohoto typu nezanikly, pouze ze z nich od 1. 1. 2014 automaticky staly spolky. Tím to ale pro občanská sdružení (nové spolky) neskončilo, nyní je doba kdy takovéto organizace bilancují svou dosavadní činnost a přemýšlí, zda pro jejich druh činnosti nebude vhodnější jiná právní forma než spolek. Neplatí to samozřejmě o všech spolcích, pro některé typy činnosti je právní forma spolu

Starou právní úpravou se zabývala úvodní část práce, konkrétně kapitola tři. V rámci této kapitoly byly vymezeny jednotlivé právní formy neziskových organizací, tak jak byly známy do konce roku 2013. Konkrétně jde o občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy a ostatní právní formy neziskových organizací. Na tuto starou právní úpravu pak navázala kapitola zabývající se změnami, které pro neziskové organizace přinesl nový občanský zákoník, jako je například nové vymezení subjektů na korporace, fundace a ústavy a zavedení nových veřejných rejstříků pro jednotlivé právní formy neziskových organizací. Součástí této kapitoly je také vymezení nástupnických právních forem NNO, kterými jsou spolek, ústav a sociální družstvo. Úprava obecně prospěšných společností se i nadále řídí starou právní úpravou. Kapitola také seznamuje s novým pojmem, se kterým přichází NOZ a to status veřejné prospěšnosti.

Pátá kapitola se pak věnuje procesu transformace občanských sdružení na jinou právní formu. Nejprve byl průběh transformace občanského sdružení na obecně prospěšnou společnost, kterou měla občanská sdružení možnost učinit do konce roku 2013. Následuje průběh automatické přeměny občanského sdružení na spolek, dále transformace sdružení na ústav a jako poslední průběh transformace sdružení na sociální družstvo.

Cílem práce bylo v souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku navrhnout kritéria pro rozhodování spolků o své budoucí právní formě. Této oblasti se věnovala šestá kapitola. Nejprve byla navržena samotná kritéria rozhodování a pak na základě toho byly vymezeny výhody a nevýhody právní formy spolku, následně obecně prospěšné společnosti a pak ústavu. Jednoznačně je významným aspektem při rozhodování předmět činnosti, pokud je předmětem například spolku sdružování včelařů městské části Brno Černá pole, tak mu forma spolku bude naprosto vyhovovat. Pokud je ale předmětem poskytování sociálních či zdravotních služeb nebo vzdělávání, je na místě uvažovat o tom, zda pro takovou organizaci nebude vhodnější právní forma obecně prospěšné společnosti nebo případně ústavu. Především pak v případě, že řízení organizace zajišťuje primárně jedna osoba.

Na předmět činnosti úzce navazuje neméně významný faktor při rozhodování o budoucí právní formě a tím je výše placených daní. Nejvýrazněji se rozdíly mezi právními formami projevují v oblasti daní z příjmů. Jak vyplynulo i z uvedené případové studie, široký základ daně je vhodný pro ty organizace, u nichž jsou velké rozdíly mezi ziskovými a neziskovými činnostmi. V takovém případě se velmi obtížně klíčí náklady a výnosy k jednotlivým činnostem pro účely stanovení základu daně z příjmů a mnohem jednodušší je zdaňovat všechny příjmy. Stejně tak je tento daňový režim vhodný pro organizace vykazující ztrátu z hlavní činnosti, jelikož tento způsob zdanění umožňuje kompenzaci ztráty z hlavní činnosti výnosem z ostatních činností, tedy i vedlejších. Díky tomu pak mají tyto organizace nižší základ daně. Právě tato možnost kompenzace je největší rozdíl mezi organizacemi zdaňujícími v širokém a úzkém základu daně. Spolky, které spadají do režimu zdanění v úzkém základu daně, tuto možnost nemají a v případě, že budou z některé hlavní činnosti vykazovat ztrátu, tak tato ztráta sice nebude předmětem daně, ale příjmy z ostatních činností mu vždy budou vstupovat do základu daně.

S daněmi je spojeno i účetní hledisko, kdy organizace zdaňující v úzkém základu daně musí pro daňové účely klíčovat náklady a výnosy, podle toho s jakou ziskovou či ztrátovou činností souvisí. Čím větší tedy je rozdíl mezi těmito činnostmi, tím administrativně náročnější toto klíčování je. Spolky mají také oproti ostatním právním formám možnost vést pouze jednoduché účetnictví, pokud jejich obrat nepřesáhne 3 miliony korun.

Jako posledním významné kritérium pro rozhodování byla uvedena volnost úpravy vnitřních poměrů organizace. Spolky mají oproti ostatním právním formám mnohem volnější právní úpravu, tudíž si mohou o řadě věcí rozhodnout samy. Zatímco obecně prospěšné společnosti a ústavy mají danou oblast jasně předepsanou a v důsledku toho jsou mnohem transparentnější.

Transparentností neziskových organizací se pak zabývala následující kapitola. Nejprve poskytuje informace o vývoji počtu neziskových organizací v letech před a po zavedení nové právní úpravy. A následně uvádí výsledky provedeného průzkumu transparentnosti jihomoravských neziskových organizací vůči veřejnosti a srovnává je s celorepublikovými výsledky uvedenými v Bachmannově studii s názvem Transparentnost a profesionalita veřejného sektoru. Průzkum byl proveden na vzorku 133 neziskových organizací působících v Jihomoravském kraji. Nejprve se průzkum zaměřil na to, zda neziskové organizace vůbec disponují vlastními webovými stránkami a bylo hodnoceno množství a kvalita informací na těchto stránkách poskytovaných. Hodnocena byla obtížnost vyhledání stánky, aktuálnost informací na nich poskytovaných a také schopnost organizací definovat své poslání. Průzkum ukázal, že celkově jsou na tom jihomoravské neziskové organizace v tomto ohledu velmi dobře ve srovnání s celorepublikovými výsledky. Dále bylo v rámci průzkumu zjišťováno, zda organizace na svých stránkách zveřejňují dokumenty o svém hospodaření a také jestli zveřejňují jména lidí ve vedení organizace, jména zaměstnanců a dobrovolníků nebo zda uvádí jména svých dárců. V tomto ohledu už nebyly výsledky jihomoravských organizací tak příznivé a víceméně se shodovaly s těmi celorepublikovými. Průzkum se zaměřil také na marketingovou

oblast. V rámci toho bylo zjišťováno, zda organizace na stránkách vyzývají k dárcovství a případně rovnou umožňují dárcovství realizovat např. prostřednictvím platebního nástroje Pay Sec nebo DMS. S možností dárcovství pak úzce souvisí další hodnocená skutečnost a to zda organizace na stránkách vůbec zveřejňují číslo svého účtu. A průzkum byl zaměřen i na to, zda organizace na stránkách uvádí odkaz na sociální sítě a zajišťují si tím další komunikační prostředek s veřejností. Ani v tomto ohledu na tom nejsou jihomoravské neziskové organizace příliš dobře a výsledky se tak opět shodují s těmi zjištěnými v rámci celorepublikového šetření. Průzkum tedy potvrdil, že v oblasti transparentnosti mají neziskové organizace značné nedostatky.

V závěru práce byly řešeny nejčastější problémy, se kterými se dnes už spolky nejčastěji potýkají, což byl další z cílů této práce. Ukázalo se, že nejvíce se organizace potýkají s neznalostí výhod a nevýhod jednotlivých právních forem a tudíž je pro ně rozhodování o tom, kterou formu zvolit značně obtížné. Vodítkem by jim v tom alespoň do určité míry mohla být kritéria navržená ve čtvrté kapitole. Nedostatečná informovanost se projevila i v oblasti přizpůsobení stanov v souladu s novými právními předpisy. Jelikož se značně krátí doba pro úpravu stanov a především a nesplnění požadavků by mohlo mít vážné důsledky, bylo spolkům doporučeno v tuto dobu již spolupracovat s právníkem, přesto, že dosud nebyly zvyklé právní poradenství využívat. Jako poslední ne však nejméně závažný problém byla řešena neexistence zákona o statusu veřejné prospěšnosti, který již po druhé neprošel schvalovacím řízením. Reakcí na nepřijetí zákona bylo spuštění projektu „Značka spolehlivosti“ ze strany AVPO. Organizacím, které mají zájem prokázat svou veřejnou prospěšnost a transparentnost, bylo v práci doporučeno pokusit se o získání této značky.

9 Literatura

9.1 Monografie

HOPT, K. J., VON HIPPEL, T. *Comparative Corporate Governance of Non-Profit Organizations*. Cambridge University Press, The United Kingdom : 2010, 991 s. ISBN 978-0-521-76184-0.

JASANSKÝ, J. a kol. *Obecně prospěšné společnosti: nástin právních, organizačních a ekonomických otázek*. Ostrava: Montanex, 1997. 119 s. ISBN 80-85780-74-7.

KOČÍ, P. a kol. *Nevýdělečné organizace 2012*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 291 s. ISBN 978-80-7357-737-7.

MERLÍČKOVÁ RŮŽIČKOVÁ, R. *Neziskové organizace : vznik, účetnictví, daně*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2011. 254 s. ISBN 978-80-7263-675-4.

PELC, V. *Daňové podmínky působení neziskových subjektů*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. 162 s. ISBN 978-80-7400-190-1.

REKTOŘÍK, J. a kol. *Organizace neziskového sektoru : základy ekonomiky, teorie a řízení*. 3. vyd. Praha: Ekopress, 2010. 188 s. ISBN 978-80-86929-54-5.

RONOVSKÁ, K., VITOUL, V., BÍLKOVÁ, J. a kol. *Nové spolkové právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Leges, 2014, 256 s. ISBN 978-80-7502-020-8.

SALAMON, L., M., ANHEIER, H., K. *Defining the nonprofit sector: The United Kingdom*. Baltimore: 1993, The John Hopkins University, 27 s. ISBN 1-886333-04-1.

STEJSKAL, J., KUVÍKOVÁ, H., MAŤÁTKOVÁ, K. *Neziskové organizace - vybrané problémy ekonomiky : se zaměřením na nestátní neziskové organizace*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 169 s. ISBN 978-80-7357-973-9.

STEJSKAL, J. *Ekonomika neziskové organizace*. 1. vyd. Pardubice: Koalice nevládek Pardubicka, 2010, 272 s. ISBN 978-80-86825-55-7.

STUHLÍKOVÁ, H. KOMRSKOVÁ, S. *Zdaňování neziskových organizací: zejména příspěvkových organizací, krajů, obcí, občanských sdružení, nadací, veřejných vysokých škol, veřejných výzkumných institucí a obecně prospěšných společností*. 9. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. 279 s. ISBN 978-80-7263-774-4.

9.2 Internetové zdroje

AKROTT. *Transformace občanských sdružení (o.s.) na obecně prospěšné společnosti (o.p.s.)* [online] akrott.cz. 5.4.2013 [cit.2015-4-7]. Dostupné z WWW: <http://www.akrott.net/item/109-transformace-OS-na-OPS>

APLIKACE O/DOK. *Důvodová zpráva k návrhu zákona o statusu veřejné prospěšnosti účinného od 1. 4. 2015* [online] apps.odok.cz. 2.7.2014 [cit. 2015-3-22]. Dostupné z WWW: <<https://apps.odok.cz/kpl-detail?pid=KORN9LFG5S9B>>

AVPO Česká Republika. *Závěrečná zpráva z průzkumu Spolupráce krajů a NNO* [online] avpo.cz 17.1.2014 [cit. 2015-05-20] Dostupné z WWW: <<http://www.avpo.cz/wp-content/uploads/2014/03/Závěrečná-zpráva-Spolupráce-krajů-a-NNO.pdf>>

BACHMAN, P. *Transparentnost a veřejná prospěšnost českých neziskových organizací* [online] vlada.cz [cit. 2015-05-15]. Dostupné z WWW: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_bachmann_pro_web.pdf

DEVEROVÁ, L. a ANNA KK *Metodika transformace NNO v Karlovarském kraji* [online] annakk.cz. 25.11.2013 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z WWW: <http://www.annakk.cz/administrace/soubory_ke_stazeni/1385623499_cz_metodika_transformace_final_komplet.pdf>

HÁJKOVÁ, A. *Teoretické minimum k úpravě poměrů občanských sdružení od účinnosti nového občanského zákoníku.* [online] crdm.cz. 15.2.2013 [cit 2015-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://crdm.cz/download/predpisy/CRDM-Manual-NOZ.pdf>>

HULMÁK, M. *Rekodifikace soukromého práva, Rekodifikační novinky červen*, [online] havelholasek.cz/cs ©2012. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z WWW: <http://www.havelholasek.cz/images/stories/publikace/rekodifikacni_novinky_cz_2012_06.pdf>

MACEK, D. *Nová právní úprava veřejných rejstříků* [online] pravni prostor.cz. 19.05.2014 [cit 2015-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.pravni-prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/nova-pravni-uprava-verejnych-rejstriku>>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky. *Vládní návrh ZÁKON o statusu veřejné prospěšnosti* [online] psp.cz 17.4.2013 [cit. 2015-05-20] Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=166609>>

PROUZOVÁ, Z., *Data a fakta o neziskovém sektoru v ČR* [online] vlada.cz. 1.3.2015 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/studie_prouzova_data_a_fakta_o_neziskovem_sektoru_1.pdf>

ŠEBESTA, K. *Základní přehled změn, které přináší nový občanský zákoník pro nestátní neziskové organizace* [online] epravo.cz. 10.9.2013 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/zakladni-prehled-zmen-ktere-prinasi-novy-obcansky-zakonik-pro-nestatni-neziskove-organizace-92357.html>>

ŠEDIVÝ, M. *Reakce Asociace veřejně prospěšných organizací ČR (AVPO ČR) na zamítnutí zákona o statusu veřejné prospěšnosti* [online] avpo.cz. ©2015. [cit. 2014-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.avpo.cz/2013/reakce-asociace-verejne-prospesnych-organizaci-cr-avpo-cr-na-zamitnuti-zakona-o-statusu-verejne-prospesnosti-2/>>

TOMAŠČÁKOVÁ, M. *Průvodce novým občanským zákoníkem pro NNO* [online] annojmk.cz. 2013. Dostupné z WWW: <http://www.annojmk.cz/sites/all/files/pravni-poradenstvi/pruvodce-novym-obcanskym-zakonikem-pro-nno-2014.pdf>

TOMAŠČÁKOVÁ, M. *Průvodce novým občanským zákoníkem pro NNO* [online] annojmk.cz. 2014. Dostupné z WWW: <http://www.annojck.cz/wp-content/uploads/2015/03/dopady-nove-legislativy-na-nno-v-praxi.pdf>

VÍT, P. *Pobočné spolky*. Právní rádce – Svět neziskovek [online] neziskovky.cz. 12/2014 [cit 2015-05-20]. Dostupné z WWW: <http://www.neziskovky.cz/sdata/SN_12_766.pdf>

VÍT, P. *Změna právní formy spolku na ústav – 2. část*. Právní rádce – Svět neziskovek [online] neziskovky.cz. 11/2014 [cit 2015-05-20]. Dostupné z WWW <http://www.neziskovky.cz/sdata/SN11_749.pdf>

VÍT, P. *„Transformace spolku“ – 1. část*. Právní rádce – Svět neziskovek [online] neziskovky.cz. 8/2014 [cit 2015-05-20]. Dostupné z WWW: <http://www.neziskovky.cz/sdata/SN08_velke_683.pdf>

VÍT, P. *„Transformace spolku“ – 2. část*. Právní rádce – Svět neziskovek [online] neziskovky.cz. 9/2014 [cit 2015-05-20]. Dostupné z WWW <http://www.neziskovky.cz/sdata/SN09mail_700.pdf>

ZÁHUMENSKÝ, D. *Budoucnost občanských sdružení po lednu 2014* [online] davidzahumensky.cz. 27.2.2014 [cit. 2015-05-20]. Dostupné z WWW:
<<http://www.davidzahumensky.cz/2014/02/27/budoucnost-obcanskych-sdruzeni-po-lednu-2014/>>

ZUSKA, K., KLIMAN, M. *Vybrané aspekty nového občanského zákoníku a jejich dopad na neziskový sektor – obecně prospěšné společnosti od roku 2014* [online] epravo.cz 24.5.2013 [cit. 2015-05-20] Dostupné z WWW:
<<http://www.epravo.cz/top/clanky/vybrane-aspekty-noveho-obcanskeho-zakoniku-a-jejich-dopad-na-neziskovy-sektor-cast-i-obecne-prospesne-spolecnosti-od-roku-2014-91487.html?mail>>

ZAKONYVKAPSE *Neziskovky v novém kabátě* [online] <http://zakonyvkapse.cz>. 21.9.2013 [cit. 2015-05-22]. Dostupné z WWW:
<<http://zakonyvkapse.cz/neziskovky-v-novem-kabate/>>

9.3 Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zkratk

ANNO JMK	Asociace nestátních neziskových organizací Jihomoravského kraje
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DPPO	daň z příjmu právnických osob
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
NF	nadační fond
NNO	nestátní neziskové organizace
NOZ	nový občanský zákoník
OS	občanské sdružení
OPS	obecně prospěšná společnost
VR	veřejný rejstřík
ZDP	Zákon o dani z příjmů
ZoVR	Zákon o veřejných rejstřících

Přílohy

A Bachmannova studie transparentnosti

Transparentnost a veřejná prospěšnost českých neziskových organizací: Výzkum transparentnosti prostřednictvím obsahové analýzy na internetu

(Pavel Bachmann, katedra managementu, Univerzita Hradec Králové)

Průzkum ohledně úrovně transparentnosti a profesionality NNO v ČR byl proveden na vzorku 2400 neziskových organizací. Přičemž vzorek odráží skutečnou podobu celého neziskového sektoru, tzn. nejvyšší zastoupení (2 000 organizace) měla občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace, nadační fondy a účelová zařízení církví byly zastoupeny rovnoměrně prostřednictvím výběru stovky organizací z každé právní formy.

Přístupnost webových stránek

Klíčovou informační roli v dnešní době hrají webové stránky. Jejich prostřednictvím se s neziskovými organizacemi a jejich činnostmi seznamují potenciální i dlouholetí dárci a partnerské organizace, stejně jako instituce státní správy a samosprávy. Jiný, již dříve realizovaný, průzkum ukázal, že vlastní webové stránky provozuje jen kolem 30 % všech českých NNO. Naprostou většinu neziskového sektoru tvoří zapsané spolky, které typicky fungují na dobrovolnické a komunitní bázi, a proto někdy webovou prezentaci nepotřebují, přesto však je už z tohoto prvního zjištění jasné, že v oblasti profesionalizace mají naše neziskové organizace před sebou ještě hodně práce.

Poslání a vize organizace

První z otázek vlastního výzkumu se zaměřila na zjišťování, zda jsou si neziskové organizace vůbec vědomy, jakou činnost vykonávají, komu jsou jejich aktivity určeny, a jak jimi přispívají k veřejnému blahu. Výsledky ukázaly, že české NNO spojují účel své existence v drtivé většině případů s organizačním posláním, na rozdíl od například začínajících podnikatelů, kteří se ztotožňují spíše s organizační vizí.

Poslání vyjadřuje smysl, proč vlastní NNO existuje, jeho precizní definice je tedy pro její činnost a působení zásadní. Právě od poslání by se mělo odvíjet vše, co organizace dělá a podle míry naplňování poslání lze posuzovat, zda naplňuje účel, pro který byla založena. Zarážející proto je, že na webových stránkách nebo alespoň v online dostupných výročních zprávách, má své poslání jasně formulována méně než polovina všech českých NNO (konkrétně 48,6 %).

Kvalitativní analýza zveřejňovaných poslání odhalila, že velká část NNO není schopna shrnujícího pohledu na svoje činnosti, jejich společný účel, ani na vlastní strategické směřování. Většinou sice NNO rozumějí svým konkrétním úkolům a dokážou i poměrně jasně vymezit své cílové skupiny, jen malá část z nich však dokáže dobře popsat svoji jedinečnost a přínos společnosti. Tento výsledek přitom platí pro všechny právní formy NNO bez rozdílu, neschopnost je tedy vlastní i formám NNO, které by poslání měly mít formulováno jasně.

Z pohledu jednotlivých právních forem neziskových organizací výzkum v podstatě potvrdil předpoklad, že jasně definované poslání je základem práce nadací, nadačních fondů a v nemalé míře též obecně prospěšných společností (zapsaných ústavů). Podstatně hůře dopadly zapsané spolky. Velká část z nich své poslání vůbec nezveřejňuje a pravděpodobně jej nemají ani písemně definováno, nebo je formulováno natolik vágně, že může jen těžko plnit svůj účel.

Informace o složení orgánů a zjištěný konflikt zájmů

Dále se výzkum zaměřil na analýzu profesionality českých NNO v oblasti personální, včetně práce s dobrovolníky. Zarážející opět je, že více než polovina zkoumaných organizací (57,1 %) nezveřejňuje na svých webových stránkách složení svých orgánů ani týmu zaměstnanců. Veřejnost tak nemá šanci se z webových stránek dozvědět, kdo za organizací stojí, kolik lidí v ní pracuje, a kdo ji případně podporuje formou dobrovolnické práce.

Pokud jde o právní formy, situace se v tomto bodě obrací, nejméně sdílné jsou ohledně členů svých orgánů a zaměstnanců nadace a nadační fondy. Zapsané spolky zveřejňují tyto údaje podstatně častěji. Jako velmi problematickou lze vnímat další zjištěnou skutečnost, a sice že zaměstnanci neziskových organizací byly ve více než polovině zkoumaných případů (54 %) ve zřejmém konfliktu zájmů. Tato část analýzy se sice týkala jen malé části z celkového vzorku 2 400 organizací, neboť jen malá část z nich (asi 4 %) poskytla k této oblasti potřebná data, nicméně i z takto malého vzorku lze dovodit, že střet zájmů je v českém neziskovém sektoru běžným jevem. Podobně je tomu ostatně i v dalších postkomunistických zemích.

Pouze necelá polovina (47 %) zkoumaných organizací nabízí případné volné pracovní pozice prostřednictvím vlastních webových stránek. Výrazně častěji neziskové organizace využívají své webové stránky k náboru dobrovolníků. Provedený rozbor struktury zaměstnaneckých týmů ukázal, že poměrně velké množství neziskových organizací (15,5 %) má zřízenou pozici koordinátora dobrovolníků. Nejčastěji mají zvláštního pracovníka pro tuto činnost účelová zařízení církví a obecně prospěšné společnosti (zapsané ústavy). Církevní organizace vykazují zároveň nejvyšší úroveň profesionality v celé oblasti řízení lidských zdrojů. Obecně, napříč všemi právními formami platí, že profesionalita v této oblasti roste přímo v souvislosti se zvyšujícím se počtem zaměstnanců.

Transparentnost v oblasti finančního řízení

Profesionalita finančního řízení je z řady důvodů pro každou neziskovou organizaci klíčová. Šetření ukázalo, že české neziskové organizace prezentují na svých webových stránkách údaje o vlastním hospodaření téměř výhradně prostřednictvím přiložených dokumentů, zejména výročních zpráv, které obsahují údaje z různých výkazů účetního charakteru. Vůbec nejčastěji neziskové organizace zveřejňují čísla z výkazu zisku a ztrát (celkem 85,3 % z těch, kteří na webu publikují výroční zprávy) následují rozvaha a účetní audit, které zveřejňuje více než polovina (56,3 %) těchto organizací.

Veškeré důležité účetní výkazy, včetně auditu nejčastěji zveřejňují nadace (v 66,7 % všech zkoumaných případů) a účelová zařízení církví (51,6 %). Výzkum také ukázal, že téměř dvě třetiny neziskových organizací (65,4 %) dosahují více-méně vyrovnaného hospodářského výsledku. Z hlediska právní formy existuje nejvyšší úroveň finančního řízení a transparentnosti u nadací a účelových zařízení církví. Zároveň, skóre profesionality finančního řízení prokazatelně stoupá se zvyšujícím se majetkem organizace.

Transparentnost zdrojů příjmů, informace o dárcích

Rozbor profesionality marketingového řízení neziskových organizací se nejdříve zaměřil na aktuálnost informací poskytovaných na webových stránkách. Tu lze (oproti ostatním výsledkům) považovat za poměrně dobrou, neboť jen 15 % neziskovek mělo svůj web dlouhodobě neaktuální. Naopak dostupnost výročních zpráv je celkově nízká, zveřejňuje je jen čtvrtina (23,3 %) ze všech neziskovek, které mají vlastní webové stránky.

Zveřejňování jmen dárců, včetně výše jejich darů je důležité pro transparentnost neziskové organizace. Vhodné způsoby zveřejňování těchto informací zároveň pomáhají k budování dlouhodobých vztahů s dárci, které mohou být rozhodující pro budoucnost organizace. Svě dárcce však zveřejňuje jen necelá polovina ze všech neziskovek (44,6 %), které mají vlastní webové stránky. Zdaleka nejlépe si v této oblasti vedou opět církevní organizace, které své dárcce zveřejňují v drtivé většině případů (88 %).

Pro samotnou realizaci dárcovství může být dále důležité, zda nezisková organizace na svých stránkách uvádí bankovní spojení (číslo účtu). Kupodivu tak činí jen dvě pětiny (40,4 %) neziskovek.

Závěrem této části můžeme konstatovat, že nejlépe o svém hospodaření a dárcích informují církevní organizace. Kromě toho lze sledovat, že profesionalita se v této oblasti zvyšuje úměrně k počtu zaměstnanců, nemá však vazbu na objem majetku, který organizace vlastní ani objemy prostředků, s nimiž pracuje.

B Způsob a kritéria hodnocení transparentnosti NNO JMK

Tab. 6 Způsob a kritéria hodnocení transparentnosti NNO JMK

Hodnocená oblast	Způsob a kritéria hodnocení
Snadné vyhledání stránek	<p>Přístupnost webové stránky hodnocena dle intuitivnosti adresy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zadání názvu organizace a národní domény (.cz) (2 body) - zadání názvu organizace a jiné běžné domény (.org, .eu, .com, .net) (1 bod) - nutnost vyhledání přes vyhledávač (0 bodů)
Aktuálnost stránek	<p>Za aktuální byly považovány stránky, kde proběhla aktualizace nebo byla provedena alespoň jedna změna a to nejdéle v roce 2014. Za aktuální stránky přidělován 1 bod.</p>
Definice poslání	<p>Použita škála 0 – 4 body:</p> <ul style="list-style-type: none"> - neuvedeno (0 bodů) - poslání uvedeno, ale není vysvětleno nebo působí zmateně (1 bod) - poslání vhodně vysvětleno, ale umístěno mimo vstupní stránku (2 body) - poslání vhodně vysvětleno i umístěno (3 body) - poslání je ještě navíc podpořeno dalšími nástroji (video, prezentace) (4 body)
On-line dárcovství	<p>Použita škála 0 – 4 body:</p> <ul style="list-style-type: none"> - žádná výzva k dárcovství (0 bodů) - výzva k finančnímu dárcovství (1 bod) - výzva k finančnímu dárcovství a zveřejnění čísla účtu (2 body) - výzva k různým formám dárcovství a pomoci organizace (3 body) - výzva k dárcovství, zveřejnění různých možností spolupráce a usnadnění a urychlení uskutečnění (DMS, Pay Sec) (4 body)
Zapojení dobrovolníků	<p>Pokud organizace na stránkách vyzývá k zapojení dobrovolníků, získala 1 bod.</p>

Odkaz na sociální sítě	Pokud organizace na stránkách uvádí odkaz na svůj profil na sociálních sítích, získala 1 bod.
Zveřejnění čísla běžného účtu	Za uvedení čísla účtu na svých stránkách přidělen 1 bod.
Zveřejnění výročních zpráv	Za uvedení výročních zpráv na stránkách udělen 1 bod.
Lidé v organizaci	Použita škála 0 – 2 body: <ul style="list-style-type: none"> - organizace neuvádí jména osob spojených s organizací (0 bodů) - organizace uvádí pouze jména zaměstnanců, nebo pouze jména vedení (1 bod) - organizace uvádí jména obou skupin osob spojených s organizací (2 body)
Zveřejnění dárců	Za uvedení jména či loga dárců udělen 1 bod.

Zdroj: Bachmann (2012)

Uvedená tabulka obsahuje způsob a kritéria hodnocení transparentnosti webových stránek NNO, tak jak je využívá Bachmann ve své „Analýze webových stránek organizací Královéhradeckého kraje“. Kritéria pro hodnocení jsem ještě rozšířila, tak aby umožňovala komparaci zjištěných výsledků v Jihomoravském kraji s celorepublikovými výsledky uvedenými v Bachmannově studii s názvem „Transparentnost a veřejná prospěšnost českých neziskových organizací“.